

บทที่ 4

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “เครือข่ายและกลยุทธ์การสื่อสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มูลนิธิสิริกรรมธรรมชาติ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงการสื่อสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี รวมถึงเครือข่ายการสื่อสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี และปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของสถาบันการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ ซึ่งข้อมูลทั้งหมดได้มาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย กล่าวคือ การศึกษาเอกสาร การวิจัยภาคสนาม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกตการณ์ หลังจากได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลดังกล่าวมาทำการวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยเพื่อตอบปัญหานำวิจัย รวมทั้งจะได้มีการหยิบยกบทสัมภาษณ์บางช่วงบางตอนมาประกอบการนำเสนอเพื่อสนับสนุนผลการวิจัยให้น่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 กลยุทธ์การสื่อสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี (สกส.) มูลนิธิสิริกรรมธรรมชาติ

ส่วนที่ 2 เครือข่ายการสื่อสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ (สกส.) จังหวัดสุพรรณบุรี มูลนิธิสิริกรรมธรรมชาติ

ส่วนที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี (สกส.) มูลนิธิสิริกรรมธรรมชาติ

ส่วนที่ 1 กลยุทธ์การสื่อสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้ เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี (สกส.) มูลนิธิสิริกรรมธรรมชาติ

การศึกษาในประเด็นกลยุทธ์การสื่อสารของเกษตรกรในสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี (สกส.) ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ได้แก่ แผนการดำเนินงานของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี (สกส.) เอกสารประกอบการสอนของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ สื่อเฉพาะกิจ โปสเตอร์ การสัมภาษณ์

เจ้าหน้าที่ระดับนโยบาย วิทยากรและเกษตรกร รวมทั้งการสังเกตการณ์ที่ผู้วิจัยมีส่วนร่วมในฐานะผู้สังเกตการณ์

ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การสื่อสารของเกษตรกรในสถาบันพัฒนา การเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี (สทส.) แบ่งออกได้เป็น 4 ประเด็น ได้แก่ กลยุทธ์เกี่ยวกับผู้ส่งสาร กลยุทธ์เกี่ยวกับสาร กลยุทธ์เกี่ยวกับการใช้สื่อและกลยุทธ์เกี่ยวกับผู้รับสาร

ตารางที่ 4.1

กลยุทธ์การสื่อสาร

ประเด็น	กลยุทธ์
ผู้ส่งสาร	สร้างความน่าเชื่อถือ เป็นเพื่อนอยู่เคียงข้าง เทคนิคดึงความสนใจ วิเคราะห์ผู้รับสารและสร้างการมีส่วนร่วม
สาร	การกำหนดเนื้อหาสารจากสภาพปัญหาจริงของเกษตรกร การกำหนดรูปแบบการอบรมตามระยะเวลาที่แตกต่างกันเพื่อสนองต่อความต้องการของเกษตรกร การนำเสนอสารอย่างเป็นขั้นเป็นตอน
การใช้สื่อ	การใช้สื่อบุคคล การใช้สื่อเฉพาะกิจ การใช้สื่อมวลชน และการใช้สื่ออย่างบูรณาการ

กลยุทธ์การสื่อสาร

กลยุทธ์เกี่ยวกับผู้ส่งสาร

กลยุทธ์เกี่ยวกับผู้ส่งสารเป็นกลยุทธ์ที่เกิดจากวิทยากรของ สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ที่นำมาใช้ในการสื่อสารกับเกษตรกรที่เข้าอบรม โดยวิทยากรต้องผ่านการอบรมหลักสูตรการเป็นวิทยากรจากมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติก่อน แล้วจึงนำมาปรับประยุกต์ร่วมกับประสบการณ์ตรงของวิทยากรเองเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ ในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรในสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งผลการวิจัยพบว่าสามารถแบ่งกลยุทธ์หรือแนวทางในการสื่อสารเกี่ยวกับผู้ส่งสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ในรูปแบบต่าง ๆ 12 รูปแบบ ได้แก่ การเป็นที่ปรึกษา การใช้วิทยากรที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะเรื่องที่อบรมและมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน การสื่อสารสองทางและประเมินทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษา การออกแบบสารให้เข้ากับพื้นเพความรู้และผู้เข้าอบรม

การให้เกียรติผู้เข้ารับการอบรม การใช้วิทยากรที่มีพื้นฐานร่วมกันกับเกษตรกร การสื่อสารกันอย่าง ต่อเนื่องสม่ำเสมอระหว่างวิทยากร การกระจายหน้าที่ภายในกลุ่มทำให้เกษตรกรทุกคนมีหน้าที่ รับผิดชอบในกลุ่ม การใช้กระบวนการกลุ่มในการประเมินผล การใช้ทักษะพิเศษเฉพาะตัวของ วิทยากร การเรียนรู้จากการปฏิบัติ และการเปลี่ยนบทบาท

1. สร้างความหน้าเชื่อถือ

การใช้วิทยากรที่มีพื้นฐานร่วมกันกับเกษตรกร

จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ พบว่า วิทยากรส่วนใหญ่ของสถาบัน พัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก และ ด้วยความที่เป็นเกษตรกรเหมือนกันนี่เองจึงมีจึงสามารถเข้าถึงเกษตรกรที่มาอบรมได้ง่าย สามารถ สื่อสารกันได้ง่ายและเข้าใจกัน ปัญหาที่เจอบ่อย ๆ กันและช่วยให้เกษตรกรแต่ละคนสามารถ เข้าถึงกิจกรรมการเรียนรู้และเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เนื่องจากเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำ การเกษตรแบบอินทรีย์ชีวภาพมาก่อน

การสื่อสารกันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอระหว่างวิทยากร

จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ พบว่า กลุ่มวิทยากรจะมีการติดต่อสื่อสารกัน อย่างสม่ำเสมอ ทั้งในช่วงที่มีการอบรมและไม่มีการอบรม ในช่วงที่มีการอบรมสามารถพบเห็นการ สื่อสารกลุ่มของวิทยากรได้เป็นประจำโดยอาศัยช่วงรับประทานอาหารเป็นการประชุมปรึกษาหารือกัน ส่วนในช่วงที่ไม่มีการอบรมนั้น กลุ่มวิทยากรจะมีการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลกันมากกว่าทั้งแบบ เเผชิญหน้าและการสื่อสารผ่านสื่อ เช่น การแจ้งข่าวสาร หรือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การนัดหมาย การประชุม

สอดคล้องกับ อำพล มาลาวัลย์ (สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2553) และ กนกวรรณ ยางทอง (สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2553) ที่ได้กล่าวในทำนองเดียวกันถึงการสื่อสารของวิทยากร ว่าการติดต่อกันระหว่างวิทยากรด้วยกันเองว่า แต่ละคนจะมีตารางงานของตัวเองและจะมีการติดต่อ สื่อสารกันทางโทรศัพท์ เนื่องจากวิทยากรแต่ละท่านมีงานประจำของตัวเอง คือ ทำไร่ ทำนา และ ถ้าวางจากภารกิจส่วนตัว วิทยากรจะมีการรวมตัวนัดพูดคุยกันที่สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตร อินทรีย์ ส่วนการติดต่อสื่อสารภายในศูนย์มักใช้โทรศัพท์และการประชุมบนโต๊ะกินข้าว

นอกจากนี้วิทยากรของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จะต้องมาประชุม องค์กรรวมกันเป็นประจำทุก 2 เดือน

โดยเนื้อหาในการประชุมจะเกี่ยวกับการดำเนินงานที่ผ่านมาเป็นอย่างไร การ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือประเด็นปัญหาต่าง ๆ และการดำเนินงานในอนาคต การเรียนการ

สอน โดยเฉพาะในส่วนของ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จะนำไปสู่การเรียนรู้และการพัฒนาของ วิทยากร

การใช้วิทยากรที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะเรื่องที่อบรมและมีประสบการณ์ ในการปฏิบัติงาน

จากการสัมภาษณ์ วิวัฒน์ ศัลยกำธร พบว่า วิทยากรของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้ เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี แต่ละคนจะมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านนั้น ๆ และเคยทำมา ก่อนจนประสบความสำเร็จ และมีองค์ความรู้ จึงจะมาสอนเกษตรกรได้ เช่น การทำปุ๋ยอินทรีย์ การ เพาะเชื้อจุลินทรีย์ การคัดพันธุ์ข้าว เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเชิญวิทยากรพิเศษมาบรรยายใน ส่วนที่วิทยากรขาดความเชี่ยวชาญ ซึ่งการเชิญวิทยากรแต่ละครั้งก็ต้องสอดคล้องกับ กลุ่มเป้าหมาย เช่น มาจากภาคไหน ประกอบอาชีพอะไร แล้วสถานการณ์ปัจจุบันเป็นอย่างไร

2. เป็นเพื่อนอยู่เคียงข้าง

การเป็นที่ปรึกษา

จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ พบว่า วิทยากรมีบทบาทสำคัญในการ เชื่อมประสานความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรและทำความเข้าใจเกี่ยวกับความแตกต่างและข้อจำกัด ที่แตกต่างกัน รวมถึงการทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่เกษตรกร นั่นคือ ไม่ได้ทำหน้าที่ให้ความรู้เท่านั้น แต่ยังเป็น ที่ปรึกษาตลอดการอบรมและหลังการอบรม เนื่องจากเมื่อเกษตรกรกลับไป จะมีการ ติดต่อกับวิทยากรทางโทรศัพท์ เกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกษตรกรได้กลับไปทดลองทำแล้วเกิด ติดขัดหรือไม่แน่ใจ ก็โทรมาสอบถามกับวิทยากร วิทยากรก็มีหน้าที่คอยย้ำให้กับเกษตรกรบางราย มีการนำน้ำหมักกลับมาให้ทางสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ดูว่าทำถูกต้องหรือไม่

การให้เกียรติผู้เข้ารับการอบรม

จากการสังเกตการณ์ พบว่า ในการอบรมบางครั้งมีการแลกเปลี่ยนความรู้หรือ เทคนิควิธีระหว่างเกษตรกรและวิทยากร วิทยากรในฐานะผู้เชี่ยวชาญก็ไม่ได้แสดงตนข่มหรือไม่ สนใจต่อคำแนะนำของเกษตรกร แต่จะยินดีในการรับฟังและเรียนรู้จากเกษตรกรที่มาอบรม เพื่อ สะสมเทคนิคใหม่ ๆ จากเกษตรกร ซึ่งเป็นการต่อยอดองค์ความรู้ออกไปทั้งวิทยากรและเกษตรกร ที่มาอบรม

3. เทคนิคดึงความสนใจ

การสื่อสารสองทางและประเมินทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษา

จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ พบว่า ด้วยพื้นฐานที่แตกต่างกันของ เกษตรกรที่มาอบรม การเรียนรู้และการรับสารก็也将มีความแตกต่างกัน ดังนั้นวิทยากรจึงต้องมีการ พุดคุยกับเกษตรกรก่อน หรือใช้เวลาในช่วงระหว่างพักชนเกษตรกรนั่งจับกลุ่มพูดคุยกันเป็นการ

เก็บข้อมูล ส่วนในเวลาเรียนจะเปิดโอกาสให้ถามคำถาม คำถามที่เกษตรกรถามจะสามารถประเมิน ความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรได้ เมื่อเกษตรกรได้ลงมือปฏิบัติวิทยากรก็จะเห็น นอกจากนี้แล้ว ต้องมีการสังเกตวัจนภาษาของเกษตรกร เช่น เมื่อมองตาเกษตรกรวิทยากรจะทราบว่าพร้อมจะ เรียนหรือไม่ หรือถ้าหน้าหงิก ๆ งอ ๆ ก็จะต้องทำกิจกรรมร้องรำทำเพลงก่อนเพื่อเป็นการผ่อนคลาย และดึงความสนใจของเกษตรกรให้กลับเข้าสู่การเรียนรู้

การกระจายหน้าที่ภายในกลุ่มทำให้เกษตรกรทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบในกลุ่ม

จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ พบว่า สถาบันพัฒนาการเรียนรู้อ เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีได้มีรูปแบบของการจัดการอบรม เข้าบรรยาย บ่ายทำ คำสรุป คือ เกษตรกรจะได้เรียนรู้ภาคทฤษฎีในช่วงเช้า ช่วงบ่ายจะเป็นการลงมือปฏิบัติจริงและในตอนเย็นจะ มีการสรุปองค์ความรู้ด้วยตัวเกษตรกรเองและยังใช้กระบวนการกลุ่ม นอกจากจะทำให้เกษตรกร ภายในกลุ่มได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์แล้ว ยังเป็นการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่ การตกลึกองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรแบบอินทรีย์ชีวภาพด้วยตัวเอง

การอบรมก็จะเริ่มจากวิทยากรพูดเกริ่นก่อน แล้วจะแบ่งกลุ่มลงมือปฏิบัติโดยมี วิทยากรเป็นต้นแบบให้

ส่วนการแบ่งกลุ่มจะแบ่งออกเป็นสี่ เพื่อกระจายเกษตรกรออกจากกัน แต่ละคน ในกลุ่มก็จะมีหน้าที่ของตัวเอง หลังจากบรรยายแล้วก็ต้องลงมือทำช่วงบ่ายเป็นกลุ่ม และใน ตอนเย็นแต่ละกลุ่มก็ต้องส่งตัวแทนออกมาสรุปองค์ความรู้

การใช้ทักษะพิเศษเฉพาะตัวของวิทยากร

จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ พบว่า จะมีเกษตรกรบางส่วนในทุก ๆ รุ่นที่ไม่ค่อยสนใจในการเรียนรู้ วิทยากรจึงต้องมีวิธีการในการดึงความสนใจของเกษตรกรกลุ่มนี้ ซึ่งวิทยากรแต่ละคนก็จะมีทักษะเฉพาะตัวของตนเอง เช่น ร้องรำทำเพลง เพื่อดึงความสนใจ การ เล่นเกมส์ การตอบคำถามชิงรางวัล การชักชวนให้พูดถึงปัญหาเรื่องหนี้สินของตน เมื่อเกษตรกร เริ่มมีความสนใจในการเรียนมากขึ้น ขั้นตอนต่อไปก็เป็นหน้าที่ที่วิทยากรแต่ละคนก็ต้องพยายาม เต็มที่เอาความรู้ประสบการณ์จริงที่มีมาสอน มาทำให้เกษตรกรที่เข้าอบรมยอมรับให้ได้มากที่สุด

4. วิเคราะห์ผู้รับสารและสร้างการมีส่วนร่วม

การออกแบบสารให้เข้ากับพื้นเพความรู้และผู้เข้าอบรม

จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ พบว่า ในการอบรมมีเกษตรกรจาก หลากหลายพื้นที่สมัครมาเข้ารับการอบรม การออกแบบสารแต่ละครั้งของการอบรมนั้นต้องมีการ พุดคุยกันก่อนว่า ทำอะไร มีปัญหาอะไร ต้องการเรียนเรื่องอะไร โดยขึ้นอยู่กับเกษตรกรที่มาอบรม เป็นหลัก ทางสถาบันพัฒนาการเรียนรู้อเกษตรอินทรีย์สามารถเช็คได้จากใบประวัติ หรือเข้าไปพูดคุย

กับเกษตรกร เพราะเกษตรกรที่มามีหลากหลายอาชีพ พื้นเพต่างกัน ความเชื่อต่างกัน วิทยากร ต้องมีการหาข้อมูลเพื่อจะได้ออกแบบสารได้ตรงตามความต้องการเกษตรกรที่มาอบรมเป็นหลัก (ทองเหมาะ แจ่มแจ้ง, สัมภาษณ์, 7 มกราคม 2553)

การเรียนรู้จากการปฏิบัติ

จากการสัมภาษณ์และการศึกษาเอกสาร พบว่า ส่วนหนึ่งหลักสูตรของสถาบัน พัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีจะเน้นในเกษตรกรได้ลงมือปฏิบัติจริง ตามเนื้อหาในแต่ละฐานการเรียนรู้ เช่นในฐานถ่านไม้ เกษตรกรก็จะได้ทำถ่านไม้และน้ำส้มควันไม้ ฐานปุ๋ยเกษตรกรก็จะได้ลงมือทำปุ๋ยด้วยตนเอง ฐานน้ำยา เกษตรกรก็จะได้ลงมือทำน้ำยาเอนกประสงค์ ต่าง ๆ เป็นต้น การได้ลงมือปฏิบัติจริงจะช่วยให้เกษตรกรเกิดการจดจำและมีความเชื่อมั่นมากขึ้น

ดังนั้น การเรียนการสอนที่เน้นให้เกษตรกรได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ จะช่วยให้เกษตรกรสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำการเกษตรและการดำรงชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการทำปุ๋ย การทำน้ำยาเอนกประสงค์ การทำน้ำหมักชีวภาพ การคัดพันธุ์ข้าว หรือ การผลิตน้ำมันไบโอดีเซลใช้ในครัวเรือน เป็นต้น ซึ่งการได้ฝึกปฏิบัตินี้จะช่วยให้เกษตรกรสามารถเกิดการเรียนรู้ และสามารถนำกลับไปปฏิบัติจริงได้

การเปลี่ยนบทบาท

จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ พบว่า วิทยากรของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีและเกษตรกรจะทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด โดยเกษตรกรจะมีบทบาทในการเข้ามาอบรมเรียนรู้ตามหลักสูตร เกษตรกรส่วนหนึ่งหลังจากอบรมไปแล้วก็จะเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับสารมาเป็นผู้ส่งสาร กล่าวคือ วิทยากรของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ คือ เกษตรกรที่ผ่านการอบรมไปจากสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ และจะกลับมาเป็นวิทยากรให้กับทางสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ทำหน้าที่เป็นผู้คอยชี้แนะ ถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ตามความต้องการและสอดคล้องกับบริบทของเกษตรกร

นอกจากการเปลี่ยนบทบาทจากเกษตรกรมาเป็นวิทยากรแล้ว ยังมีการเปลี่ยนบทบาทชั่วคราวระหว่างการอบรม คือ การแลกเปลี่ยนความรู้กันระหว่างเกษตรกรและวิทยากร เช่น การทำมะยมเชื่อมที่ อารีย์ วงศ์สวัสดิสกุล (สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2553) หนึ่งในวิทยากรบอกว่าได้เรียนรู้เทคนิคใหม่ ๆ จากเกษตรกร สามารถเอามาประยุกต์ใช้กับสิ่งที่สอนและพัฒนาหลักสูตรต่อไปเรื่อย ๆ

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์และการศึกษาเอกสารของมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ และสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า

ทางมูลนิธิสิทธิมนุษยชนชาติและสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มีนโยบายในการขยายเครือข่ายจากเกษตรกรที่เข้ามาอบรม ให้เกษตรกรมีการเปลี่ยนบทบาทจากเกษตรกรมาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้สู่เกษตรกรคนอื่น ๆ โดยจะมีการจัดระดับเป็น 3 ดาว คือ ถ้าเกษตรกรกลับไปทำ เลี้ยงตัวเองได้ ภายในหลักคิดของมูลนิธิสิทธิมนุษยชนชาติ เลี้ยงตัวเองได้ในบ้านตัวเอง สามารถเป็นตัวอย่างให้เกษตรกรคนอื่น ๆ ได้ให้ 1 ดาว ถ้าพัฒนาจนคนสนใจ มาดูมาขอความรู้ อธิบายได้ แม้จะยังไม่มีที่พักไม่มีห้องเรียน แต่มาสามารถมาดูงานมาเรียนรู้ได้ให้ 2 ดาว แต่ถ้ายกระดับขึ้นไปสามารถสร้างทีมวิทยากรขึ้นได้ เอาคนมาอบรมมากินมานอนมีที่อยู่อาศัยให้ มีทีมแม่ครัว มีห้องเรียน มีสื่อในการสื่อสาร ให้ 3 ดาว ถือว่าเป็นศูนย์ฝึก ซึ่งต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (วิวัฒน์ ศัลยกำธร, สัมภาษณ์, 4 กันยายน 2552)

การเปลี่ยนบทบาทของเกษตรกรจากผู้รับความรู้มาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้นี้ จะต้องมีการเพิ่มทักษะให้แก่เกษตรกร ปรับปรุงบุคลิกภาพ การใช้เครื่องมือ การใช้สื่อต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการถ่ายทอดความรู้ไปสู่เกษตรกรคนอื่น ๆ โดยวิทยากรทุกคนต้องมาผ่านการอบรมวิทยากรจากศูนย์มาบเอื้องและใน 1 ปีก็จะมีการจัดอบรมเพิ่มพูนทักษะวิทยากรที่ศูนย์มาบเอื้องเฉลี่ยปีละ 6 ครั้ง เป็นการปรับองค์ความรู้เพิ่มพูนเทคนิค แล้วทางมูลนิธิสิทธิมนุษยชนชาติจะมีวิทยากรกลางคอยเป็นพี่เลี้ยงออกไปสนับสนุนจนกว่าแต่ละศูนย์จะสามารถพึ่งตนเองได้ (วิวัฒน์ ศัลยกำธร, สัมภาษณ์, 4 กันยายน 2552)

การใช้กระบวนการกลุ่มในการประเมินผล

จากการสัมภาษณ์และศึกษาเอกสาร พบว่า ในการประเมินผลต้องอาศัยการติดต่อสื่อสารโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมกับการร่วมตัวกันเพื่อปฏิบัติภารกิจร่วมกัน โดยเฉพาะในการแลกเปลี่ยนความรู้ การแสดงความคิดเห็น และวิทยากรได้ใช้การสื่อสารในรูปของกระบวนการกลุ่ม การพูดคุย อบรม ชี้แนะแนวทาง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น กับเกษตรกรในขณะประเมินผลด้วย ซึ่งในการประเมินผลจะมีแบบฟอร์มเป็นกรอบในการประเมินผล

ภาพที่ 4.1
ประชุมวิทยากร

การวิเคราะห์ผู้รับสารเพื่อออกแบบสารให้เหมาะกับผู้เข้ารับการอบรมแต่ละคน

จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ พบว่า เนื่องจากมีเกษตรกรจากทั่วประเทศ มาเข้าอบรมกับสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี จึงต้องมีการวิเคราะห์ผู้รับสาร เพื่อที่จะได้รู้จักลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้รับสาร ซึ่งจะช่วยให้สามารถที่จะคาดคะเนพฤติกรรม เลือกช่องทางการสื่อสารและกำหนดเนื้อหาในการอบรมได้ตรงกับความต้องการ และความสนใจ และความต้องการของผู้รับสารแต่ละกลุ่ม ดังที่ ทองเหมาะ แจ่มแจ้ง (สัมภาษณ์, 7 มกราคม 2553) ได้กล่าวว่า

สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ได้เปิดให้เกษตรกรจากทั่วประเทศที่สนใจสามารถสมัครเข้ามารับการอบรมได้ ซึ่งการเรียนการสอนต้องดูว่าผู้ที่มาเรียนต้องการเรียนเรื่องอะไร สนใจอะไร ซึ่งต้องสอดคล้องกับการประกอบอาชีพ เช่น อาชีพทำมัน อาชีพทำอ้อย โดยดูจากใบประวัติและการเข้าไปพูดคุยกับเกษตรกรโดยตรง

ส่วน ปรานอม เข้มเพชร (สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2553) กล่าวว่า “พื้นฐานของเกษตรกรไม่เท่ากัน รับผิดชอบได้ไม่เท่ากัน ต้องมีการคุยกันก่อน เช่น เกษตรกรที่มากับ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ จะได้ข้อมูลส่วนหนึ่งจากเจ้าหน้าที่สินเชื่อ หรือการนั่งจับกลุ่มชวนพูดคุยกับเกษตรกร”

ภาพที่ 4.2
ชักชวนเกษตรกรนั่งคุย

ดังนั้น การวิเคราะห์ผู้รับสารจะทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาของเกษตรกรและวิทยากรจะนำไปประกอบการกำหนดเนื้อหาการเรียนการสอน รวมถึงเทคนิควิธีต่าง ๆ ที่จะใช้กับเกษตรกรผู้เข้าอบรม เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำความรู้กลับไปประยุกต์ใช้ในสภาพไร่นาได้จริง และเกิดประโยชน์สูงสุด

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกร

จากการสัมภาษณ์และศึกษาเอกสาร พบว่า การมีส่วนร่วมของเกษตรกรถือเป็นนโยบายหลักของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี การสร้างองค์ความรู้ของเกษตรกรต้องอาศัยการเรียนรู้ร่วมกัน โดยให้เกษตรกรได้เข้ามามีบทบาทตั้งแต่การเข้ามาศึกษาเรียนรู้ และเปลี่ยนบทบาทจากผู้เรียนมาเป็นผู้ถ่ายทอด เพราะฉะนั้น “การมีส่วนร่วม” จึงมีความสำคัญต่อเกษตรกรทุกคน ตั้งแต่การเริ่มศึกษา จนกระทั่งการนำความรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอดและนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน เพื่อเกิดการพัฒนาอาชีพของเกษตรกร

สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ และมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติได้เปิดโอกาสให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในทุกระดับตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การกำหนดแนวทางการดำเนินงาน วางแผน การเข้ามาเป็นวิทยากร มาเป็นศูนย์เครือข่าย เรียกได้ว่าสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในทุก ๆ ขั้นตอน โดยคณะวิทยากรและผู้เกี่ยวข้องจะพยายามชักชวนเกษตรกรเข้ามา เพราะยึดในหลักการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฯ ที่พระองค์ท่านทรงมีพระราชดำรัสว่า “อย่าต่างคนต่างทำ ถ้าต่างคนต่างทำประเทศจะล่ม” ดังนั้นทุกฝ่ายโดยเฉพาะเกษตรกรจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุด เพราะเป็นเป้าหมายหลักของการดำเนินงานของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี (วิวัฒน์ ศัลยกำธร, สัมภาษณ์, 4 กันยายน 2552)

นอกจากนี้ยังพบอีกว่า เกษตรกรได้เข้ามามีบทบาทในกิจกรรมต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่ การวางแผน การวิเคราะห์ปัญหา การเข้ามำกำหนดนโยบายต่าง ๆ การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดแนวทางในการดำเนินงาน การกำหนดแนวทางในการติดตามและประเมินผล โดยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี สามารถแบ่งออกเป็น 5 กระบวนการ ดังนี้ การมีส่วนร่วมในการวางแผน (Participation in planning) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Participation in implementation) การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ (Participation in utilization) และการมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Participation in benefit-sharing) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in evaluation)

การมีส่วนร่วมในการวางแผน (Participation in planning)

จากการสัมภาษณ์และศึกษาเอกสาร พบว่า สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ได้ก่อตั้งโดยเกษตรกรและดำเนินงานโดยเกษตรกร ดังนั้นกิจกรรมต่าง ๆ ภายใน ทั้งการบริหารงาน การวางแผน การปฏิบัติงาน การจัดการอบรม การติดต่อประสานงานจึงเป็นหน้าที่หลักของเกษตรกรภายในสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ทั้งสิ้น (ประกอบ ตาลยงค์, สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2553)

นอกจากการเป็นผู้กำหนดนโยบายและวางแผนแล้ว ยังมีการแลกเปลี่ยน โดยเกษตรกรที่มีศักยภาพ และผ่านกระบวนการต่าง ๆ ของมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติก็จะสามารถตั้งศูนย์เรียนรู้ให้เกษตรกรในพื้นที่ของตนได้เข้ามาเรียนรู้ได้ โดยเข้ามาเป็นเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ (ทองเหมาะ แจ่มแจ้ง, สัมภาษณ์, 7 มกราคม 2553)

ดังนั้น จึงถือว่าเกษตรกรที่เข้ามาทำหน้าที่วิทยากรได้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนการดำเนินงานของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ในแง่ของการกำหนดนโยบาย การกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ตามความเหมาะสมของเกษตรกรและบริบทต่าง ๆ ของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ถือได้ว่าขั้นตอนนี้เกษตรกรได้เข้ามามีบทบาทในระดับสูง

การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Participation in implementation)

จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ พบว่า การเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมนี้สามารถแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ เกษตรกรที่เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นวิทยากร และเกษตรกรที่เข้ามามีส่วนร่วมในการอบรม

- เกษตรกรที่เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นวิทยากร

จากการสัมภาษณ์และการศึกษาเอกสาร พบว่า วิทยากรประจำในสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 11 คน เป็นเกษตรกรที่ผ่านการอบรมกับ

สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี แล้วกลับไปทำการเกษตรจนประสบความสำเร็จในด้านที่ตนเองเชี่ยวชาญแล้วจึงกลับมาเป็นวิทยากรให้กับสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ดังที่ ทองเหมาะ แจ่มแจ้ง (สัมภาษณ์, 7 มกราคม 2553) ได้กล่าวไว้ว่า “วิทยากรของที่นี่ก็ คือ เกษตรกรที่อบรมไปจากที่นี้ทั้งหมด ก็เอาคนที่เรียนไปจากที่นี้... คนไม่มีประสบการณ์ไม่เคยทำสอนชาวบ้านไม่ได้นะ” ส่วน สุทธิ จิระพัฒนา (สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2553) ได้ให้ทัศนะไปในทำนองเดียวกันว่า “ถ้าคุณไม่เคยทำขึ้นไปสอนไม่ได้ คนที่จะเข้ามาสอนต้องเป็นเกษตรกรที่เคยทำและต้องทำได้จริง ไม่งั้นจะสอนใครไม่ได้”

- เกษตรกรที่เข้ามามีส่วนร่วมในการอบรม

จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ พบว่า ในส่วนของการเรียนรู้ในชั้นเรียนและการลงแปลงสาธิตฝึกปฏิบัติ เกษตรกรทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ และการปฏิบัติ กล่าวคือ ในชั้นเรียนเกษตรกรก็จะมีส่วนร่วมในการฟังบรรยายและซักถามหรือตอบคำถามเป็นส่วนใหญ่ ส่วนในแปลงฝึกปฏิบัติเกษตรกรจะมีส่วนร่วมในการฝึกปฏิบัติค่อนข้างมาก แต่ในบางฐาน เช่น ฐานน้ำยาเอนกประสงค์ หรือ ฐานปลาทองโก่ เกษตรกรหญิงจะสนใจและมีส่วนร่วมมากกว่า ในทำนองเดียวกันกับฐานการคัฟพันธุ์ข้าวเกษตรกรชายก็จะมีส่วนร่วมมากกว่า สอดคล้องกับ พงษ์ศักดิ์ ศรีสะอาด (สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2553) ที่กล่าวว่า “เห็นตอนผมเปิดเวทีให้ถามคำถามมัย ยกมือถามกันไม่หวาดไม่ไหว ตอนแรกกะว่าชั่วโมงเดียว ถามไปถามมาก็ 2 ชั่วโมง”

ดังนั้น จึงถือได้ว่า ในขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมเกษตรกรบางส่วนได้เข้ามามีบทบาทในฐานะวิทยากร และเกษตรกรที่เข้าอบรมส่วนใหญ่ได้เข้ามามีส่วนร่วมทั้งในชั้นเรียนและในการฝึกปฏิบัติ

การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ (Participation in utilization) และ การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Participation in benefit-sharing)

จากการสัมภาษณ์ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ได้มีส่วนร่วมในการใช้และได้รับประโยชน์โดยการนำเอาความรู้ที่ได้จากการอบรมหรือกิจกรรมต่าง ๆ มาปรับประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตและการทำการเกษตร โดยเฉพาะในด้านการเพิ่มระดับการพึ่งตนเอง สามารถนำความรู้ที่อบรมไปประยุกต์ให้ เช่น การผลิตของใช้ในครัวเรือน สบู่ น้ำยาซักผ้าสามารถทำใช้เองได้ รวมถึงปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพที่ใช้ในไรนา (สะอาด แก่นคำ, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2553)

ส่วน เทวิน ชูชีพ (สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2553) ได้กล่าวว่า

ตอนเอากลับไปทำแรก ๆ เพื่อนบ้านมันก็ว่าบ้าไปแล้ว ผมก็ผ่อเหมือนกันเพราะต้นไม้มันเหลืองเลย เพราะมันเสพติดยามานาน พอเราหยุดมันก็เหลือง พอมันเหลืองทำไมมันก็ค่อย ๆ ดีขึ้นมาในปีที่ 2 พอเราทำได้ดีพวกเพื่อนบ้านมันก็เข้ามาดู เข้ามาถาม

มาขอความรู้ แก่บ้านนี้ก็มีเอาไปใช้ จริง ๆ จัง ๆ 2-3 รายแล้วได้ผลดี เพราะฉะนั้นจึงถือได้ว่าเกษตรกรได้ร่วมใช้และได้รับประโยชน์จากการเข้าอบรมโดยนำความรู้เทคนิคต่าง ๆ ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตและการทำการเกษตรทำให้เกิดการพึ่งพิงตนเองมากขึ้น

การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in evaluation)

จากการสัมภาษณ์และการศึกษาเอกสาร พบว่า การประเมินผลของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นการวัดผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรหลังการเข้าอบรม โดยเกษตรกรที่ทำหน้าที่วิทยากรจะเป็นผู้ติดตามประเมินผล ส่วนเกษตรกรที่เป็นผู้เข้ารับการอบรมจะมีส่วนร่วมในการประสานงานรวมกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ของตน ซึ่งการติดตามประเมินผลนอกจากจะทำให้ทราบถึงผลสัมฤทธิ์ของเกษตรกรในการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการทำการเกษตรแล้วยังทำให้ได้รับทราบถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อร่วมกันหาทางแก้ไขและพัฒนาต่อไป

“การติดตามประเมินผลหลังอบรมไปแล้วจะมีการตั้งกรรมการรุ่น เมื่อผ่านไประยะหนึ่งจะลงไปเยี่ยมในพื้นที่ โดยสื่อสารผ่านทางโทรศัพท์บอกกรรมการรุ่นหรือแกนนำเกษตรกรก็จะนัดหมายกันแล้วก็จะลงไปดูที่แปลงของแต่ละคน” (ศลิษา ศัลยกำธร, สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2552)

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ยังพบว่า รูปแบบการประเมินมีการประเมินทั้งจากทีมงานภายในมูลนิธิ และหน่วยงานภายนอก โดยภายในมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติจะมีทีมคณะกรรมการกลางคอยติดตามประเมินผล และทีมติดตามประเมินผลของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ก็จะมีทีมเองด้วย ส่วนหน่วยงานภายนอกที่ติดตามประเมินผล คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์จะติดตามประเมินผลเกษตรกรในส่วนที่รับผิดชอบ โดยกระทรวงเกษตรจะใช้ 3 หน่วยงานในการติดตามประเมิน ได้แก่ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) (วิวัฒน์ ศัลยกำธร, สัมภาษณ์, 4 กันยายน 2553) สอดคล้องกับ ทองเหมาะ แจ่มแจ้ง (สัมภาษณ์, 7 มกราคม 2553) ที่กล่าวว่า

การประเมินผลของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์หรือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ จะมีเจ้าหน้าที่มาเฝ้าดูมาติดตามประเมิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จ้างมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ติดตามประเมินผล แล้วจัดทำเป็นรายงานการประเมิน ส่วนทางมูลนิธิก็มีคณะกรรมการกลาง คือ ตัวแทนจากศูนย์ต่าง ๆ เวียนกันไปสุ่มประเมิน สถาบันพัฒนาการเรียนรู้

เกษตรอินทรีย์เองก็ต้องไปติดตามผลการเรียนของเกษตรกรที่มาเรียนด้วย ในปีหนึ่ง ๆ จะต้องสุ่มไปประเมินผล

ส่วนการประเมินผลของกระทรวงเกษตรฯ และธนาคารเพื่อการเกษตรฯ เน้นการประเมินผลสำเร็จของโครงการ มีการประเมินผล 2 แบบ คือ ระหว่างฝึกอบรม ฝึกอบรมและหลังฝึกอบรมไปแล้ว โดยไปตรวจเยี่ยมในพื้นที่และถ้าพบว่าขาดตกบกพร่องในเรื่องใดก็จะนำมาหารือศูนย์ (ชุดาภรณ์ โพธิ์แจ้ง, สัมภาษณ์, 14 มกราคม 2553)

ดังนั้น การประเมินผลจะมีเกษตรกรที่ทำหน้าที่วิทยากรติดตามประเมินผล ส่วนเกษตรกรแกนนำในแต่ละพื้นที่จะมีบทบาทในการร่วมกลุ่มและนัดหมายเกษตรกร นอกจากสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีจะต้องมีทีมงานติดตามประเมินผลแล้ว ทางมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติจะมีทีมติดตามประเมิน ซึ่งเป็นตัวแทนจากเกษตรกรในเครือข่ายค่อยติดตามประเมินผลควบคู่ด้วย ส่วนการประเมินผลของกระทรวงเกษตรฯ และธนาคารเพื่อการเกษตรฯ จะเป็นการประเมินสำเร็จในโครงการ โดยเมื่อพบปัญหาหรืออุปสรรคจึงจะมีการพูดคุยกับสถาบันพัฒนา การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

กลยุทธ์เกี่ยวกับสาร

กลยุทธ์เกี่ยวกับสารเป็นกลยุทธ์ที่จะกำหนดเนื้อหาของหลักสูตรต่าง ๆ ของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี สารจึงต้องมีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มเฉพาะเจาะจง นั่นคือ เกษตรกรและต้องสร้างสารให้เหมาะสมกับวิธีการถ่ายทอดและสื่อต่าง ๆ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเกิดการเรียนรู้และเข้าใจเนื้อหาที่ต้องการถ่ายทอด ซึ่งผลการวิจัยสามารถแบ่งกลยุทธ์เกี่ยวกับสารออกได้เป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ การกำหนดเนื้อหาสารจากสภาพปัญหาจริงของเกษตรกร การกำหนดรูปแบบการอบรมตามระยะเวลาที่แตกต่างกันเพื่อสนองต่อความต้องการของเกษตรกร และการนำเสนอสารอย่างเป็นขั้นเป็นตอน

1. การกำหนดเนื้อหาสารจากสภาพปัญหาจริงของเกษตรกร

จากการสัมภาษณ์ การศึกษาเอกสารและศึกษาจากสื่อประเภทต่าง ๆ ของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีได้เปิดอบรมให้แก่เกษตรกรจากหลากหลายพื้นที่ ดังนั้น เกษตรกรที่เข้าอบรมจึงมีความหลากหลายทั้งลักษณะนิสัย วิธีการดำเนินชีวิต ลักษณะการประกอบอาชีพ วัฒนธรรม จารีต ความเชื่อที่แตกต่างกัน การกำหนดเนื้อหาสารของการอบรมจึงขึ้นอยู่กับผู้รับสารคือเกษตรกรเป็นสำคัญซึ่งเนื้อหาสารจะต้องปรับตามความเหมาะสมของเกษตรกร โดยเนื้อหาหลักของหลักสูตรนั้น

ถูกกำหนดจากสภาพปัญหาจริงที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรและเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานในชีวิต โดยการ ตกลงถึงองค์ความรู้จากคณะวิทยากรมาเป็นฐานเรียนรู้พื้นฐานทั้งหมด 9 ฐาน

นอกจากนี้ยังพบว่ากรอบการกำหนดเนื้อหาของหลักสูตรทั้ง 3 หลักสูตรของสถาบัน พัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีจะมีแนวคิดทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มาเป็นกรอบ ดังนั้นหลักสูตรทั้ง 3 หลักสูตร จะเป็นเนื้อหาที่สามารถนำมาแก้ไข้ปัญหาในการประกอบอาชีพของเกษตรกรได้ และสอดคล้องกับ หลักธรรมคำสอนทางศาสนาและแนวพระราชดำรัส

2. การกำหนดรูปแบบการอบรมตามระยะเวลาที่แตกต่างกันเพื่อสนองต่อ ความต้องการของเกษตรกร

จากการศึกษาเอกสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า หลักสูตรของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีนั้นแบ่งออกเป็น 3 หลักสูตร ซึ่งมีระยะเวลาที่แตกต่างกันออกไป เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของเกษตรกร ได้แก่

หลักสูตร 1 ไร่แก่งจนเศรษฐกิจพอเพียง 5 วัน 4 คืน เหมาะสำหรับเกษตรกรที่ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์แบบเต็มรูปแบบรวมถึงเทคนิควิธีต่าง ๆ และหลักสูตร นี้จะได้ลงมือปฏิบัติ

หลักสูตร 2 ไร่แก่งจนเศรษฐกิจพอเพียง 3 วัน 2 คืน เหมาะสำหรับเกษตรกรที่มี เวลาไม่มากนัก จะได้เรียนรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์แบบองค์รวม รวมถึงภาพรวมของการทำ เกษตรอินทรีย์

หลักสูตร 3 ฐาน 1 ไร่แก่งจนเศรษฐกิจพอเพียง เหมาะสำหรับเกษตรกรที่สนใจ เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์แต่ยังไม่รู้จักว่าเกษตรอินทรีย์เป็นอย่างไร

โดยแต่ละหลักสูตรประกอบไปด้วยฐานเรียนรู้อย่างน้อย 4 ฐาน ได้แก่ ดิน ปุ๋ย ป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่างและฐานถ่าน ส่วนฐานเสริมอื่น ๆ ขึ้นอยู่กับเกษตรกรที่เข้าอบรมและ ระยะเวลาของหลักสูตร

3. การนำเสนอสารอย่างเป็นขั้นเป็นตอน

จากการสัมภาษณ์และศึกษาเอกสาร พบว่า การถ่ายทอดความรู้ของสถาบัน พัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีเริ่มจากการสร้างความตระหนักให้กับเกษตรกร ก่อน จากนั้นจะค่อย ๆ ถ่ายทอดเทคนิควิธีความรู้ แนวคิดเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ และขั้น สุดท้ายซึ่งเป็นเป้าหมายหลัก คือ พฤติกรรมการทำงานทำการเกษตรที่เปลี่ยนไปของเกษตรกร โดย ผู้วิจัยขอแบ่งขั้นตอนการนำเสนอสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

ดังนี้ ขั้นที่ 1 เปิดสมองบ่งหนองความคิด ขั้นที่ 2 ถ่ายโอนความรู้ ผ่านเสาหลัก 4 ต้น ขั้นที่ 3 สู่
การปฏิบัติ

ขั้นที่ 1 เปิดสมองบ่งหนองความคิด

การสร้างความรู้ให้แก่เกษตรกรนั้นเป็นสิ่งที่จะทำให้เกษตรกรเกิดความ
เชื่อและอยากปรับเปลี่ยนวิธีการในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้การสร้างความรู้ยังมุ่งเน้น
ให้เกษตรกรคำนึงถึงสภาพปัญหาในปัจจุบัน คำนึงถึงองค์ความรู้ในท้องถิ่นและภูมิปัญญาดั้งเดิม
และแสดงให้เห็นด้วยการมีสภาพไร่นาจริง และให้เกษตรกรได้สัมผัสจริงจนเกิดความตระหนัก

วิวัฒน์ ศัลยกำธร (สัมภาษณ์, 4 กันยายน 2552) ได้กล่าวว่า “เราต้องมีของจริง
ให้เกษตรกรเห็นว่าเราทำได้จริง แล้วก็ให้มาเรียนรู้มาฟัง มาลงมือทำ มาพิสูจน์ให้ตามือ ต่ำตา ให้
เชื่อว่าเกษตรกรอินทรีย์มันทำได้ ทำให้เค้าเกิดความตระหนักและอยากเปลี่ยนแปลง”

ขั้นที่ 2 ถ่ายโอนความรู้ ผ่านเสาหลัก 4 ต้น

เสาต้นที่ 1 คิดฟุ้งตน เป็นการปลูกฝังวัฒนธรรมพอเพียงให้เกิดขึ้น ด้วยการทำ
กิจกรรมพอเพียง ตั้งแต่ขั้นพื้นฐานไปจนถึงขั้นก้าวหน้า และปลูกวิถีชีวิตที่แสนง่าย ไม่มากใหญ่ รัก
สงบ ชยัน เปื้อแผ่ เอื้ออารี และรู้จักทาน

เสาต้นที่ 2 ฝึกเทคนิคเทคโนโลยีธรรมชาติ เช่น การทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ทั้ง
ชนิดน้ำชนิดเม็ด และชนิดผง ทำยาฆ่าเชื้อรา แบคทีเรีย ทำฮอร์โมน เพื่อเพิ่มดอก เพิ่มรส ฝึกเลี้ยง
สัตว์ สัตว์บก สัตว์น้ำ

เสาต้นที่ 3 สะสมทุน ทุนธรรมชาติ ทุนสังคม ทุนเงิน จะเอาแต่ทุนเงินอย่าง
เดียวไม่พอ เสาต้นที่ 4 ฝึกจัดการ จัดการตัวเอง ตั้งแต่เรื่องกาย เรื่องใจ จัดการให้มีความมุ่งมั่น
และฝึกจัดการกลุ่มสังคม และประเทศชาติ

ศลิษา ศัลยกำธร (สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2552) ได้กล่าวว่า

พอเค้าเริ่มรู้สึกตระหนักแล้ว เราก็จะเริ่มใส่เนื้อหาที่เป็นแนวคิดทฤษฎีของในหลวงลง
ไป เนื้อหาหลัก ๆ ก็จะเน้นการพึ่งตนเอง ก็จะมีเสาหลัก 4 ต้น 1. คิดฟุ้งตน 2. ฝึกเทคนิค
ทำปุ๋ย ทำน้ำยาอะไรต่าง ๆ ซึ่งเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตในโลกภายนอกโดยไม่ต้อง
พึ่งใคร 3. สะสมทุน เราจะพูดถึงทุนเงินเป็นลำดับท้าย ๆ แต่จะเน้นให้เห็นทุนทาง
ธรรมชาติ พวกทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ที่กำลังจะถูกทำลาย 4. ฝึกจัดการ สอนในเรา
รู้จักบริหารจัดการตนเอง บริหารกลุ่ม เพื่อต่อรองกับคนอื่นได้ง่าย เริ่มจากการจัดการ
ตนเองก่อน

ขั้นที่ 3 สู่การปฏิบัติ หลังจากการอบรมแล้ว

เกษตรกรก็จะต้องวางแผนและนำแผนที่วางไว้กลับไปปฏิบัติจริงในไร่นาของตนเอง โดยในระหว่างการอบรมก็จะมีการประเมินผลทั้งก่อนและหลังอบรม และมีประกาศนียบัตรมอบให้ว่าได้ผ่านการอบรมจากสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มูลนิธิสิทธิกรรมธรรมชาติ รวมถึงจะมีการติดตามประเมินผลหลังการอบรมว่าเกษตรกรได้นำความรู้ไปใช้ในการทำการเกษตรอย่างไร

กลยุทธ์เกี่ยวกับการใช้สื่อ

กลยุทธ์เกี่ยวกับการใช้สื่อถือเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีได้ใช้ในการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ให้แก่เกษตรกร ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้อ่านสื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจและสื่อมวลชน ซึ่งเป็นการใช้สื่ออย่างบูรณาการในการถ่ายทอดความรู้ เพื่อลดทอนข้อจำกัดต่าง ๆ ที่แตกต่างกันของเกษตรกร ซึ่งผลการวิจัยสามารถแบ่งกลยุทธ์เกี่ยวกับการใช้สื่อออกได้เป็น การใช้สื่อบุคคล การใช้สื่อเฉพาะกิจ การใช้สื่อมวลชน และการใช้สื่ออย่างบูรณาการ

1. การใช้สื่อบุคคล

จากการสังเกตการณ์ พบว่า การใช้สื่อบุคคลนั้นมีความสำคัญต่อกระบวนการเรียนการสอนของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีอย่างปฏิเสธไม่ได้ เพราะถือเป็นรูปแบบหลักในการเผยแพร่ข่าวสารความรู้ ไปสู่เกษตรกรโดยตรงและยังสามารถรับทราบปฏิกิริยาตอบสนอง (feedback) ของเกษตรกรได้ทันที รวมถึงพลังอำนาจในการโน้มน้าวใจได้มากกว่าสื่อรูปแบบอื่นด้วย อีกทั้งยังเหมาะสมต่อการถ่ายทอดความรู้สู่เกษตรกร ซึ่งสื่อบุคคลที่มีบทบาทในการเรียนรู้ของเกษตรกรในสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ วิทยากรและเกษตรกร

1.1 วิทยากร

จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ พบว่า วิทยากรถือเป็นบุคคลที่มีบทบาทใกล้ชิดและสามารถเข้าถึงเกษตรกรได้มาก วิทยากรของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรวม ทำให้เกษตรกรเกิดความไว้วางใจ รู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน ดังนั้นเกษตรกรก็จะกล้าที่จะพูดจะถามวิทยากร วิทยากรจึงเป็นสื่อบุคคลที่เข้าถึงเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีบทบาทต่อการถ่ายทอดองค์ความรู้ สอดคล้องกับ ทองเหมาะ แจ่มแจ้ง (สัมภาษณ์, 7 มกราคม 2553) ที่กล่าวว่า “ด้วยความที่เป็นเกษตรกรเหมือนกันพูดจากันมันก็เข้าใจกัน ปัญหาที่เจอมันก็คล้าย ๆ กัน แล้วเราก็ต้องคุยกันก่อน ทำอะไร มีปัญหาอะไร ปลูกอะไร ปลูกมะนาว เข้าปลูกแล้วทำไมไม่ได้ผล ถ้ามไปเลย พอเรารู้ปัญหาเราก็จะได้สอนเค้า

ถูกต้องเน้นตรงไหนก็เข้าไป” และ กนกวรรณ ยางทอง (สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2553) ที่กล่าวว่า “พอเกษตรกรกลับไปเค้าจะโทรมาแล้ว ทำแล้วมันเป็นยังไง ใช่ว่าทำแบบนี้ถูกมั้ย ถ้าเปลี่ยนเป็นใส่อย่างอื่นแทนจะได้มั้ย บางทีก็ไม่มั่นใจ ก็โทรมาถาม เราก็ตอบไป หลายคนก็ขนน้ำหมัก เอาไปโอดีเซลมาที่ศูนย์มาให้ดูเลย หรือเค้าทำแล้วได้ผลก็ขนมะละกอบ้าง มะม่วงบ้างมาให้ที่ศูนย์”

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ยังพบว่า สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ยังมีการใช้สื่อบุคคลจากภายนอก (วิทยากรเสริม) เข้ามาช่วยเสริมองค์ความรู้ในส่วนที่วิทยากรไม่เชี่ยวชาญ เพื่อช่วยให้มีความน่าเชื่อถือและสามารถโน้มน้าวใจเกษตรกรได้มีประสิทธิภาพซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้ เช่น เรื่องผลเสียของเคมี ภาวะโลกร้อน มีเกษตรอำเภอศรีประจันต์มาเป็นวิทยากรบรรยายธรรมะกับการเกษตร นมัสการท่านเจ้าอาวาสวัดเกาะมาบรรยาย (ทองเหมาะ แจ่มแจ้ง, สัมภาษณ์, 7 มกราคม 2553)

1.2 เกษตรกร

จากการสัมภาษณ์และศึกษาเอกสาร พบว่า เกษตรกรถือเป็นสื่อบุคคลที่สามารถแพร่กระจายความรู้ในชุมชนได้เป็นอย่างดี เพราะมีความใกล้ชิดกับคนในชุมชน เกษตรกรหลายคนเมื่อกลับไปทำเกษตรอินทรีย์จนเริ่มเห็นผลระดับหนึ่งก็จะมีเกษตรกรเพื่อนบ้านเข้ามาขอความรู้ หรือเกษตรกรหลายคนเมื่อกลับไปก็ทำการรวมกลุ่มกันทำการเกษตรอินทรีย์ เช่น การเพาะเลี้ยงจุลินทรีย์หัวเชื้อ การทำปุ๋ยชีวภาพ นอกจากนี้ยังเผยแพร่ความรู้ให้กับเกษตรกรในชุมชนที่สนใจและชักชวนให้เข้ามาอบรมกับสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี (สะอาด แก่นคำ, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2553)

จะเห็นได้ว่าเกษตรกรที่ผ่านการอบรมจากสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ได้เปลี่ยนบทบาทจากเดิมที่เป็นเพียงเพื่อนบ้านมาทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ ชักจูงเกษตรกรคนอื่น ๆ ให้เข้ามาอยู่ในวงจรของการทำเกษตรอินทรีย์

2. การใช้สื่อเฉพาะกิจ

จากการสัมภาษณ์ ศึกษาเอกสารและการสังเกตการณ์ พบว่า สื่อเฉพาะกิจได้เข้ามามีบทบาทในแง่การเชื่อมโยงองค์ความรู้ โดยมุ่งนำเสนอเนื้อหาที่เฉพาะเจาะจงอย่างมีเป้าหมาย กล่าวคือ เป็นสื่อที่เหมาะสมกับเนื้อหา และกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นเกษตรกรให้สามารถเข้าถึงและสามารถสื่อไปถึงผู้รับสารได้ โดยสื่อเฉพาะกิจที่เป็นช่องทางในการสื่อสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์หนังสือชุดความรู้ วิดีทัศน์ โปสเตอร์ รูปภาพ ฐานการเรียนรู้และแปลงสาธิต และสื่อกิจกรรมมหกรรมคืนชีวิตให้แผ่นดิน

2.1 สื่อสิ่งพิมพ์หนังสือชุดความรู้

จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ พบว่า หนังสือชุดความรู้นี้จะ เป็นแหล่งข้อมูลเทคนิควิธีการต่าง ๆ ในการทำเกษตรอินทรีย์ซึ่งเกษตรกรสามารถหยิบขึ้นมาทบทวนได้ตลอดเวลาหรือเมื่อมีข้อสงสัย ซึ่งหนังสือชุดความรู้เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีผลิตขึ้น เพื่อเป็นคู่มือในการอบรมให้แก่เกษตรกร โดยเนื้อหาในชุดความรู้ เป็นความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ การทดลองปฏิบัติจริง จนประสบความสำเร็จในการทำเกษตรอินทรีย์ชีวภาพ โดยครูทองเหมาะ และวิทยากรของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ได้สรุปองค์ความรู้และรวมเล่มเป็นชุดความรู้ ภายในตัวเล่มประกอบด้วยเนื้อหา และภาพประกอบเพื่อเสริมความเข้าใจให้กับเกษตรกร เกษตรกรจะได้รับแจกตั้งแต่ในวันแรกของการอบรม

2.2 วิดีทัศน์

ภาพที่ 4.3

วีดีทัศน์

จากการศึกษาเอกสารและวีดีทัศน์ พบว่า วีดีทัศน์เป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ผลิตขึ้นในรูปแบบของภาพและเสียง โดยนำเสนอเนื้อหาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ใช้รูปแบบนำเสนอที่น่าสนใจ เช่น แผ่นดินไท ซึ่งสะท้อนสภาพปัญหาของการเกษตรไทย และต้นแบบความสำเร็จของเกษตรกรที่เปลี่ยนมาทำการเกษตรแบบอินทรีย์ชีวภาพ ชีวิตในดิน ให้ความรู้สิ่งมีชีวิตในดินที่มีประโยชน์ เป็นต้น นอกจากนี้ สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรียังมีสื่อวีดีทัศน์อีกหลายชุดที่ใช้ร่วมในการอบรม ดังนี้

1. ขคช
2. เจาะใจ
3. คนหวงแผ่นดิน (อจย. คุณวรวิสร หลัก) (อ.ปัญญา ลุงทองเหมาะ เสริม)

4. 20 ปี เส้นทางสู่ “คืนชีวิตให้แผ่นดิน”
5. คืนชีวิตให้แผ่นดิน
6. 9 คำพอสอน พุดจริงทำจริง ความซื่อสัตย์ ความพอดี
7. อาเจนตินา
8. ชีวิตในดิน
9. FTA
10. เปิดปมสังคมไทย
11. พระเจ้าแผ่นดิน ตอน 1 เพราะรักราษฎร์
12. มิถิลา ยังไม่สิ้นคนดี
13. ฤาแผ่นดินจะสิ้นคนดี

2.3 ไปสเตอร์และรูปภาพ

ภาพที่ 4.4

รูปภาพประกอบการบรรยาย

จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ พบว่า ไปสเตอร์และรูปภาพเป็นสื่อเฉพาะกิจ สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีนำมาใช้ในการช่วยเสริมความเข้าใจให้แก่เกษตรกรที่มาอบรม โดยมากจะใช้นำมาเสริมประกอบการบรรยายในชั้นเรียนเกษตรกร บางคนจดไม่ทันก็ดูจากไปสเตอร์หรือเกษตรกรอ่านหนังสือไม่ออกก็สามารถดูได้จากรูปภาพ ประกอบไปกับการบรรยายของวิทยากรทำให้เกษตรกรเห็นภาพและขั้นตอนที่ชัดเจน โดยไปสเตอร์และรูปภาพจะมีการจัดไว้โดยรอบศูนย์ทั้งในห้องเรียนและแปลงสาธิต

ภาพที่ 4.5
โปสเตอร์และรูปภาพ

2.4 ฐานการเรียนรู้และแปลงสาธิต

จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ พบว่า ฐานการเรียนรู้จะเป็นส่วนที่เกษตรกรได้เห็นได้ลงมือปฏิบัติจริง ดังนั้นจึงเป็นสื่อที่จะช่วยเอื้อต่อการเรียนรู้ของเกษตรกร เช่น ฐานคนเอาถ่าน จะมีเตาเผาถ่าน เกษตรกรจะได้ทำการเผาถ่านและผลิตน้ำส้มวันไม้ ฐานคนมีไฟ เกษตรกรก็จะได้ลองทำน้ำมันไบโอดีเซล คนรักขุ่ย (นาข้าว) เกษตรกรจะได้ลงแปลงทำนาบัก หรือฐานคนรักแม่ธรณี (ปุ๋ยแห้ง ปุ๋ยหมัก) เกษตรกรก็จะได้ลงมือทำปุ๋ย เพาะหั่วเชื้อจุลินทรีย์ เป็นต้น ซึ่งทำให้เกษตรกรเห็นว่าผลที่เกิดจากการศึกษาภาคทฤษฎีแล้วได้ผลเช่นไร เพื่อเป็นปัจจัยเสริมในการนำไปปฏิบัติในไร่นาจริงของเกษตรกร ดังที่วิวัฒน์ ศัลยกำธร (สัมภาษณ์, 4 กันยายน 2552) ได้กล่าวว่า “เราก็มีฐานต่าง ๆ ให้เค้าได้ดู ให้เห็นว่าทำได้จริง ๆ แล้วก็มีที่ให้ฝึกปฏิบัติ เรียนอย่างเดียวไม่พอ ต้องให้ทำ ให้ตำมือ พอได้ลงทำดูจะได้รู้ว่ามันไม่ได้ยาก กลับไปก็เอาไปทำได้จริง”

ภาพที่ 4.6
ฐานการเรียนรู้และแปลงสาธิต

2.5 มหกรรมคืนชีวิตให้แผ่นดิน

ภาพที่ 4.7

มหกรรมคืนชีวิตให้แผ่นดิน

จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ พบว่า มหกรรมคืนชีวิตให้แผ่นดิน เป็นสื่อกิจกรรมที่มูลนิธิสิริกรรมธรรมชาติจัดขึ้นในเดือนมีนาคมของทุกปี เพื่อเป็นการรวมศิษย์เก่าของมูลนิธิสิริกรรมธรรมชาติ เพื่อให้พบปะพูดคุย แลกเปลี่ยน นอกจากนี้จะมีการจัดนิทรรศการ และการสัมมนา โดยให้ศิษย์เก่าเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งจะทำให้ได้รับทราบปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยเนื้อหาการจัดงานจะเกี่ยวกับการกลุ่มเป้าหมายคือเกษตรกร ดังที่ วิวัฒน์ ศัลยกำธร (สัมภาษณ์, 4 กันยายน 2552) ได้กล่าวว่า “ทุกปีเราก็จะชักชวนกันมาชุมนุมกัน เรียกว่างานมหกรรมคืนชีวิตให้แผ่นดิน ให้ศิษย์เก่าได้มาเจอกัน มาพบปะกัน ใครทำอะไรได้ผลยังไงก็เอามาไม่ให้กันฟัง”

3. การใช้สื่อมวลชน

จากการสัมภาษณ์และการศึกษาเอกสาร พบว่า สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี จึงได้นำสื่อมวลชนมาใช้ในการส่งสาร โดยเฉพาะรายการโทรทัศน์ และสื่อสิ่งพิมพ์ที่เข้ามาถ่ายทำรายการเกี่ยวกับการเกษตร ทั้งในมูลนิธิสิริกรรมธรรมชาติ สถาบันพัฒนา การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี และเกษตรกรที่ผ่านการอบรม เพื่อนำเสนอเนื้อหาผ่านสื่อไปยังผู้รับสารจำนวนมาก เช่น รายการจับเข้าคุ้ย รายการคิดได้ใจ รายการคนหวง

แผ่นดิน ที่ นำเสนอวิถีชีวิตชาวนาของลุ่มทองเหมาะ แจ่มแจ้ง รายการแผ่นดินไท นำเสนอความสำเร็จของลุ่มนิล ในการทำเกษตรอินทรีย์แบบผสมผสาน รายการคนค้นคนก็นำเสนอความสำเร็จของศิษย์เก่าของมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติหลากหลายคน เป็นต้น

ซึ่ง วิวัฒน์ ศัลยกำธร (สัมภาษณ์, 4 กันยายน 2552) ได้กล่าวว่า “ได้ให้ความสำคัญกับสื่อมาก เพราะด้วยลักษณะของสื่อมวลชนที่มีความกว้างไกลในการครอบคลุมพื้นที่ และความรวดเร็วในการเข้าถึงของคนจำนวนมาก เช่น รายการทีวี ข่าว สารคดี บางคนมาดูก็เอากลับไปเขียนหนังสือ ข่าวก็แพร่กระจายออกไป”

ภาพที่ 4.8

การเผยแพร่ข่าวสารโดยสื่อมวลชน

กลยุทธ์การใช้สื่อมวลชนนี้ช่วยให้ผู้รับสารจำนวนมากรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการทำเกษตร และวิถีชีวิตของเกษตรกร รวมทั้งการดำเนินงานการเรียนการสอน นำเสนอแนวคิดของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้อินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ ซึ่งเป็นการสร้างองค์ความรู้แก่เกษตรกรอื่น ๆ

4. การใช้สื่ออย่างบูรณาการ

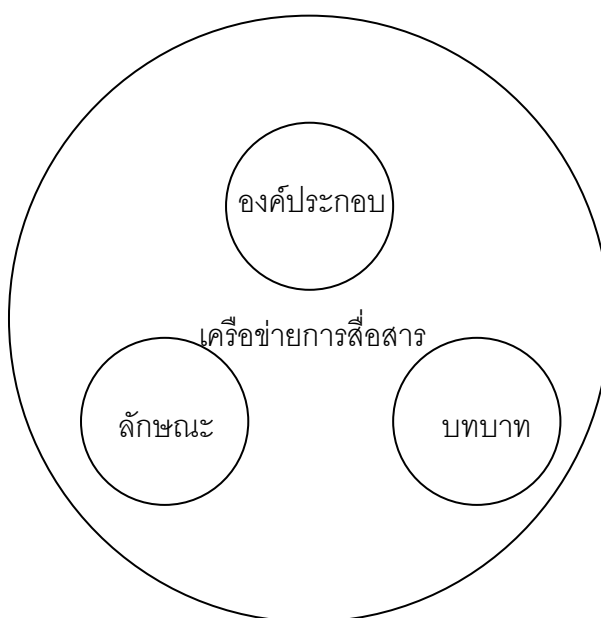
จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ พบว่า แนวทางในการใช้สื่อแบบผสมผสานหรือการใช้สื่อแบบบูรณาการ เป็นการลดข้อจำกัดของสื่อหนึ่ง และใช้สื่อร่วมกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างสมบูรณ์เพื่อนำเสนอเนื้อหาอย่างครบถ้วน โดยสามารถปรับประยุกต์ให้เข้ากับกลุ่มเป้าหมายได้ เช่น สัมภาษณ์ เรื่องวิทย (สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2553) ได้กล่าวว่า “ตอนบรรยายก็พยายามตั้งใจฟัง แต่นางสัมผัสเขียนหนังสือไม่ได้ เมื่อมีภาพประกอบการบรรยายก็สามารถวาดรูปได้ ซึ่งช่วยในการสร้างความเข้าใจและสามารถนำไปทบทวนได้หลังการอบรม”

นอกจากนี้ในการศึกษาเอกสารยังพบว่า สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ ได้ใช้ช่องทางการสื่อสารด้วยกัน 3 ประเภท คือ การใช้สื่อบุคคล การใช้สื่อมวลชน การใช้สื่อเฉพาะกิจ มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ สื่อบุคคล คือ วิทยากร สื่อมวลชน คือ รายการต่าง ๆ และสื่อสิ่งพิมพ์ที่เข้ามาถ่ายทอด สื่อเฉพาะกิจ คือ หนังสือชุดความรู้ วีดีทัศน์ โปสเตอร์และรูปภาพ ฐานการเรียนรู้และแปลงสาธิต และมหกรรมคืนชีวิตให้แผ่นดิน (สื่อกิจกรรม)

ส่วนที่ 2 เครือข่ายการสื่อสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้ เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี (สกส.) มูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ

ประเด็นเรื่องเครือข่ายการสื่อสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ในระดับต่าง ๆ วิทยากร เกษตรกร การสังเกตการณ์ที่ผู้วิจัยมีส่วนร่วมในฐานะผู้สังเกตการณ์ การศึกษาเอกสารต่าง ๆ ได้แก่ แผนการดำเนินงานของมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ แผนการดำเนินงานของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี เอกสารประกอบการประชุมเครือข่ายและสื่อต่าง ๆ พบว่าสามารถแบ่งเครือข่ายการสื่อสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ออกได้เป็น 3 ส่วนคือ รูปแบบของเครือข่ายการสื่อสาร ได้แก่ แกนนำเครือข่าย สมาชิกเครือข่าย และพันธมิตร ลักษณะของเครือข่ายและการไหลของข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ การสื่อสารแบบวงล้อ และการสื่อสารแบบทุกช่องทาง บทบาทของสมาชิกเครือข่าย ได้แก่ คนควบคุมข้อมูล ดาวเด่น สะพาน ล่าม กลุ่มย่อย คนขอขาย คู่ปลีกิวกิวก และผู้ปลีกิวกิวก

ภาพที่ 4.9
องค์ประกอบเครือข่าย

เครือข่ายการสื่อสาร

องค์ประกอบและลักษณะการสื่อสารในเครือข่าย

ผลการวิจัยพบว่า เครือข่ายของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี แบ่งได้เป็น 3 กลุ่มตามแนวคิดเรื่องการระบุบทบาทเชิงการสื่อสารของบุคคลในเครือข่าย (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2547) ดังนี้ แกนนำเครือข่าย สมาชิกเครือข่าย และพันธมิตร

แกนนำเครือข่าย คือ กลุ่มหรือหน่วยงานที่มีบทบาทในการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของเครือข่าย ทั้งในด้านการกระจายข้อมูลข่าวสาร การริเริ่มประเด็นต่าง ๆ ของเครือข่าย การจัดกระบวนการต่าง ๆ ในการระดมสมอง หรือรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิก การแสวงหาแนวทางในการผลักดันให้เกิดการตัดสินใจของเครือข่ายในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งผลการวิจัย พบว่า กลุ่มที่เป็นแกนนำในการทำงานเกี่ยวกับสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มี 4 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ มูลนิธிகสิกรรมธรรมชาติ เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ ศูนย์ประสานงานเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ และสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์

มูลนิธிகสิกรรมธรรมชาติ เป็นองค์กรเอกชนที่สร้างขึ้นเพื่อการดำเนินการรณรงค์ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนพึ่งตนเองให้ได้ โดยพึ่งพาอาศัยกัน มีความสามัคคีกันและดำรงอยู่อย่างพอเพียงภายใต้พระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และทำการศึกษาค้นคว้าวิจัยพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพเพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรพึ่งพิงตนเอง โดยมี นายวิวัฒน์ ศัลยกำธร ดำรงตำแหน่งประธาน

มูลนิธิสิทธิมนุษยชนชาติ ทำหน้าที่ร่วมกับคณะกรรมการมูลนิธิในประสานงานกับกลุ่มภาคีต่าง ๆ และกำหนดนโยบายของมูลนิธิสิทธิมนุษยชนชาติในภาพรวม ดังที่ วิวัฒน์ ศัลยกำธร (สัมภาษณ์, 4 กันยายน 2552) ได้กล่าวไว้ว่า “เราทำงานแบบเบญจภาคี เหมือนนี้ 5 นิ้ว นิ้วโป้ง ขยับเขยื้อนยากแต่ใหญ่ ก็คือ หน่วยงานราชการ ภาคราชการ นิ้วชี้ เป็นภาคการศึกษา ซึ่งอะไรคนก็เชื่อ นิ้วกลาง เป็นภาคเอกชน นิ้วนาง ภาคประชาชน นิ้วก้อยเกี่ยวโยงกับใครได้ง่ายก็คือภาคประชาสังคม คือ สื่อ”

ผลการวิจัยพบว่า มูลนิธิสิทธิมนุษยชนชาติมีบทบาททางการสื่อสารเป็นคนควบคุมข้อมูล (Gatekeeper) ในเครือข่ายของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี เนื่องจากมีความสามารถในการควบคุมข่าวสารหรือกระจายข่าวสารกับภาคีเครือข่าย ว่าข่าวสารใดควรปรึกษาหารือในกลุ่มแกนนำหรือควรเผยแพร่ไปสู่สมาชิกและพันธมิตรของเครือข่าย เมื่อพิจารณาแล้วก็จะส่งเรื่องมายัง เครือข่ายสิทธิมนุษยชนชาติ (คทช.) หรือศูนย์ประสานงานเครือข่ายฯ เพื่อดำเนินการต่อไป

เครือข่ายสิทธิมนุษยชนชาติ (คทช.) มีหน้าที่หลักในการนำนโยบายจากมูลนิธิฯ มาดำเนินงานและบริหารงานของเครือข่าย นอกจากนี้ยังดำเนินการจัดตั้งศูนย์สิทธิมนุษยชนชาติ ซึ่งเป็นศูนย์เครือข่ายของมูลนิธิสิทธิมนุษยชนชาติ ปัจจุบันมี นายธีระ วงษ์เจริญ เป็นประธานเครือข่าย โดยเครือข่ายจะดำเนินการประชุมทุก 2 เดือน เพื่อสรุปการดำเนินงานของเครือข่าย ทบทวนอุดมการณ์ เป้าหมายและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ รับรอง/อนุมัติโครงการต่าง ๆ จากภาคีเครือข่าย อนุมัติกิจกรรมของเครือข่าย ตรวจสอบบัญชีเครือข่าย ติดตามประเมินผลศูนย์เครือข่ายและเกษตรกร

เครือข่ายเรามีกิจกรรมที่เป็นกติกาที่เป็นมิตรร่วมกัน คือ 1. เราต้องมาประชุมกันทุก 2 เดือน ศูนย์ไหนพร้อมก็จะเป็นเจ้าภาพ วิทยากรและผู้อำนวยความสะดวกของทุกศูนย์ต้องมาประชุมกัน มาฝึกทบทวน มาเรียนรู้ มาทบทวนความสามารถในการเป็นวิทยากร มาตอกย้ำ เคาะสนิมกัน ส่วนหลักสูตรก็เอามาร่วมกันพัฒนาช่วยกันคิดช่วยกันปรับ การเจอกันทุก 2 เดือนนี้พระพุทธรูปเจ้าบอกว่า วิสสาปรมายาติ มันจะทำให้รักกันเหมือนญาติเป็นมิตรกันแล้วจะมีการพัฒนาไปตลอดนอกจากประชุมเครือข่ายแล้วทุก 2 เดือนเหมือนกัน ปีละ 6 ครั้ง ถูกมั้ย เราก็จัดหลักสูตรอบรมวิทยากรอีก 6 ครั้งเหมือนกัน นอกจากนี้ก็มีงานเกี่ยวกับระบบบริหารประสานงานแล้วก็การเงิน ทุกเรื่องที่มูลนิธิฯ รับมาต้องมาขอมติเครือข่ายก่อนทุกงาน เวลามูลนิธิฯ มีเรื่องอะไรก็จะต้องส่งมาที่เครือข่าย เครือข่ายจะเอายังไงก็มาคุยกัน (ธีระ วงษ์เจริญ, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2552)

จากผลการวิจัย พบว่า เครือข่ายกลไกกรมธรรมชาติ (คกช.) มีบทบาทเชิงการสื่อสารเป็นสะพาน (Bridge) เนื่องจากเครือข่ายกลไกกรมธรรมชาติได้ทำหน้าที่ในการเชื่อมต่อและประสานงานสมาชิกของเครือข่ายเข้าด้วยกัน นอกจากนี้ยังประสานงานกับภาคีเครือข่ายอื่น ๆ ด้วยในการจัดกิจกรรมร่วมกัน เช่น งานอนุรักษ์พันธุกรรมพืช โครงการฟื้นฟูทะเลไทยจากภูผาสู่มหานที

ศูนย์ประสานงานเครือข่ายกลไกกรมธรรมชาติ เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการประสานงานต่าง ๆ ทั้งจากภายนอกและภายในเครือข่าย ซึ่งถือเป็นหน่วยงานที่แยกออกจากเครือข่ายกลไกกรมธรรมชาติมาทำหน้าที่ในการประสานเท่านั้น

วิภา ภิญโญโชติวงศ์ (สัมภาษณ์, 17 ตุลาคม 2552) ได้ให้สัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า ศูนย์ประสานงานฯ เราตั้งอยู่ที่กรุงเทพฯ ทำหน้าที่ในการประสานงานต่าง ๆ ทั้งจากภายในเครือข่ายและภายนอก เช่น กระทรวงเกษตรฯ ธกส. โครงการต้นกล้าอาชีพของรัฐบาล นอกจากนี้งานภายในเราจะมีคนรับผิดชอบแยกเป็นภาคต่าง ๆ เพื่อให้ง่ายต่อการประสานงานแต่ละคนก็จะรับผิดชอบภาคของตัวเอง หรือเวลามีอะไรเข้ามาทางศูนย์ประสานงานฯ ก็จะทำหน้าที่กระจายข่าวออกไปให้กับเครือข่ายทราบ

ผลการวิจัย พบว่า ศูนย์ประสานงานเครือข่ายกลไกกรมธรรมชาติ มีบทบาททางการสื่อสารเป็นล่าม (Liaison) เนื่องจากศูนย์ประสานงานฯ ทำหน้าที่เชื่อมกลุ่มต่าง ๆ ที่ไม่ได้ติดต่อกันโดยตรงเข้าด้วยกัน ทั้งในเชิงการส่งข้อมูลและการรับข้อมูลเพื่อมากระจายต่อในเครือข่ายกลไกกรมธรรมชาติ

สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นศูนย์เครือข่ายกลไกกรมธรรมชาติที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกรจากทั่วประเทศ นอกจากนี้สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรียังเป็นแกนนำศูนย์เครือข่ายฯ ภาคกลางอีกด้วย โดยเป็นหน่วยงานหลักในการนำนโยบายและแผนงานต่าง ๆ จากมูลนิธิฯ หรือจากเครือข่ายฯ มาปฏิบัติในพื้นที่จริงกับเกษตรกร (ทองเหมาะ แจ่มแจ้ง, สัมภาษณ์, 7 มกราคม 2553)

ผลการวิจัย พบว่า สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มีบทบาททางการสื่อสารเป็นดาวเด่น (Star) เนื่องจากมีการเชื่อมร้อยความสัมพันธ์กับเกษตรกรจำนวนมากทั้งเกษตรกรในเครือข่ายและนอกเครือข่าย โดยมีการส่งต่อข้อมูลความรู้ไปสู่ภายนอก รวมถึงการรับข้อมูลจาก ภายนอกมากระจายต่อในเครือข่าย ทำหน้าที่ในการติดต่อประสานงานดำเนินกิจกรรม และร่วมมือกับเครือข่าย เพื่อร่วมกันเผยแพร่ความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ดำเนินไปได้อย่างราบรื่น และยังทำหน้าที่ในการแนะนำเบื้องต้นแก่กลุ่มที่ต้องการเข้าร่วมเครือข่าย

สมาชิกเครือข่าย คือ หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชนและภาคประชาสังคม จำนวน 8 หน่วยงาน ที่ให้การสนับสนุนและเข้ามาร่วมมือกับสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ ซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาร่วมเป็นสมาชิก ดังนี้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สำนักเศรษฐกิจการเกษตร โครงการต้นกล้าอาชีพ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เกษตรอำเภอ ศรีประจันต์ สำนักตรวจบัญชีสหกรณ์ สุพรรณบุรี และวัดเกาะ

จากการวิจัย พบว่า สมาชิกเครือข่ายของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มีกลุ่มย่อย (Subgroups) ในเครือข่าย ประกอบด้วย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ กรมเศรษฐกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการเกษตรกรรม การจัดหาแหล่งน้ำและพัฒนาระบบชลประทาน ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร ส่งเสริมและพัฒนาระบบสหกรณ์ รวมตลอดทั้งกระบวนการผลิตและสินค้าเกษตรกรรม จึงได้เข้ามาร่วมเป็นภาคีเครือข่ายกับมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ ในการสนับสนุนให้เกษตรกรเข้ารับการอบรมกับสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ โดยจะติดต่อสื่อสารกันโดยตรง ในการจัดทำแผนร่วมกันกับสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ในการจัดอบรมให้เกษตรกรในแต่ละปี ซึ่งสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี จะต้องส่งแผนให้กับกระทรวงเกษตรฯ ว่าจะจัดอบรมให้เกษตรกรกี่รายในแต่ละปี

โดยมีเจ้าหน้าที่จากสำนักปลัด เป็นผู้ทำการติดต่อสื่อสาร ทำหน้าที่ในการประสานระหว่างกระทรวงเกษตรฯ กับสถาบันฯ

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ เป็นหน่วยงานภาครัฐที่ให้สินเชื่อแก่เกษตรกร จึงมีเครือข่ายเกษตรกรที่เป็นลูกหนี้ของ ธกส. จำนวนมาก ประกอบกับมีหนี้เสียจำนวนมากที่เกิดจากเกษตรกรกู้เงินออกไปทำการเกษตรแล้วไม่สามารถใช้หนี้คืนได้ เนื่องจากต้นทุนการผลิตสูงและขายสินค้าทางการเกษตรได้ในราคาต่ำ ธนาคารเพื่อการเกษตรฯ จึงมีนโยบายพักชำระหนี้ให้แก่เกษตรกร แต่การพักชำระหนี้โดยเกษตรกรยังคงทำการเกษตรรูปแบบเดิมอยู่นั้นไม่ประสบความสำเร็จ จึงส่งเสริมให้เกษตรกรทำการเกษตรอินทรีย์ แต่เจ้าหน้าที่ของธนาคารเพื่อการเกษตรฯ มีไม่เพียงพอต่อการดูแลและติดตามเกษตรกร จึงเข้าร่วมกับมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ โดยเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้ต้องเข้าอบรมกับศูนย์เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ โดยมีสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นศูนย์หลักในภาคกลาง และธนาคารเพื่อการเกษตรจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้เกษตรกรในการเข้าอบรม

โดยมีเจ้าหน้าที่สินเชื่อของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เป็นผู้ทำการสื่อสาร ทำหน้าที่ในการประสานงานระหว่างเกษตรกรกับสถาบันฯ นอกจากนี้ยังเข้ามาดูแลเกษตรกร ในช่วงที่มีการอบรมด้วย

กรมเศรษฐกิจการเกษตร มีภารกิจเกี่ยวกับการเสนอแนะนโยบาย มาตรการและวางแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ รวมทั้งจัดทำและให้บริการข้อมูลข่าวสารการเกษตรอย่างถูกต้องรวดเร็ว และทั่วถึง โดยการศึกษา วิเคราะห์ วิจัยเศรษฐกิจการเกษตร การติดตามและประเมินผลเพื่อให้การเกษตรมีความพร้อมสำหรับการแข่งขันในตลาดโลกและ เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีซึ่งกรมเศรษฐกิจการเกษตร ด้วยเหตุนี้กรมเศรษฐกิจการเกษตรจึงเข้ามาทำหน้าที่ในการตรวจสอบการอบรมว่าเป็นไปตามแผนที่สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์วางเอาไว้หรือไม่ แล้วมีปัญหาอุปสรรคอย่างไร ทางกรมเศรษฐกิจการเกษตรก็จะเข้ามาช่วยในการวางแผนทางการแก้ไขปัญหา โดยในช่วงแรกของการเปิดอบรมได้ทำการส่งเจ้าหน้าที่มาประจำทุกกลุ่มเพื่อช่วยเหลือในการดูแลเกษตรกร ในระยะหลังสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์มีระบบการจัดการที่ดีขึ้น กรมเศรษฐกิจการเกษตรก็จะเข้ามาช่วยเหลือในการประเมินผลและให้คำปรึกษาทั่วไปเท่านั้น

โดยจะมีคุณชุตานภรณ์ โพธิ์แจ้ง เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนงานเป็นผู้ทำการสื่อสาร โดยมีบทบาทเข้ามาร่วมประเมินผลเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมจากสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ และเข้ามาร่วมแก้ปัญหาและร่วมวางแผนการฝึกอบรมกับสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์

โครงการต้นกล้าอาชีพ เกิดจากผลกระทบจากภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจของประเทศ จึงเกิดการว่างงานขึ้น การเลิกจ้างผู้สำเร็จการศึกษาใหม่จะเข้าสู่ตลาดแรงงาน และการว่างงานตามธรรมชาติ ซึ่งในปี พ.ศ. 2551 มีแรงงานที่ว่างงานแล้วประมาณ 5 แสนคน และ คาดว่าในปี พ.ศ. 2552 จะมีเพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 1 ล้านคน ดังนั้น รัฐบาลจึงกำหนดมาตรการส่งเสริมการเพิ่มศักยภาพผู้ว่างงานเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนนี้ จึงเป็นโครงการตามมาตรการเร่งด่วน ที่จะเพิ่มศักยภาพให้ผู้ว่างงานให้มีความสามารถและทักษะเพิ่มขึ้น มีความตื่นตัว รับรู้ใน ความสำคัญของการสร้างงาน สร้างธุรกิจในระดับชุมชนท้องถิ่น ผู้ผ่านการฝึกอบรมจะสามารถนำความรู้และทักษะกลับไปทำงานในภูมิลำเนาได้หลักการในการฝึกอบรม จะคำนึงถึงภูมิลำเนา บ้านเกิด ครอบครัว พื้นความรู้และทักษะที่ได้รับจากการทำงานในอาชีพเดิม ภาค/จังหวัด และ ศักยภาพความเจริญในแต่ละเขตพื้นที่ทั้งด้านการเกษตรและอุตสาหกรรม การฝึกอบรมจะเป็นการต่อยอดความรู้และทักษะเพื่อพัฒนาความชำนาญเฉพาะทางในวิชาชีพ รองรับการกลับไปสร้างงาน ทำงานที่เป็นประโยชน์ในท้องถิ่นบ้านเกิด ซึ่งจะเชื่อมโยงกับการขับเคลื่อนพัฒนาศักยภาพของ หมู่บ้านและชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงให้มีมาตรฐานและเป็นรูปธรรมชัดเจนยิ่งขึ้น

รวมทั้งมีความรู้ความสามารถด้านการเกษตรเพื่อยังชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อดำรงตนและครอบครัวอยู่อย่างมีความสุขได้ ในระยะยาวยังสามารถช่วยเพิ่มขีดความสามารถและศักยภาพในการแข่งขันของประเทศและสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้อีกด้วย ซึ่งเมื่อได้รับการอบรมตามหลักสูตรแล้วกลับไปทำการเกษตรที่ภูมิลำเนาเดิมโครงการก็จะสนับสนุนเงินทุนให้แก่ผู้ที่กลับไปทำจริงอีก 3 เดือน (เดือนที่ 1 = 5,800 บาท, เดือนที่ 2 = 4,800 บาท, เดือนที่ 3 = 4,800 บาท)

โดยมีสำนักจัดหางานจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นผู้ทำการสื่อสาร ในการประสานงานระหว่างเกษตรกรกับสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์เกี่ยวกับการจัดอบรมให้เกษตรกรในโครงการ และยังทำหน้าที่สื่อสาร ไปยังหน่วยงานและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อรณรงค์ให้เกษตรกรเข้าร่วมอบรมของทางสถาบันฯ โดยโครงการต้นกล้าอาชีพจะเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณ

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เป็นสถาบันการศึกษาภาครัฐที่เข้ามามีบทบาท ในการติดตามประเมินผลเกษตรกรในโครงการต่าง ๆ ของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี และนำผลที่ได้จากการประเมินมาร่วมกันวิเคราะห์และวางแนวทางร่วมกับสถาบันฯ และมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ

นอกจากนี้ ยังพบเครือข่ายคู่ปลีกวิเวก ซึ่งมีการติดต่อกันเองของเครือข่ายโดยไม่สนใจการติดต่อกับเครือข่ายอื่น ๆ ของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ เกษตรอำเภอศรีประจันต์ กับ วัดเกาะ ดังนี้

วัดเกาะ ตั้งอยู่ที่ ต.วังหว่า อ.ศรีประจันต์ จ.สุพรรณบุรี ซึ่งเป็นวัดที่ตั้งอยู่ในชุมชนเดียวกับสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเกษตรกรในแคว้นนั้นส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ ทำนา ซึ่งท่านเจ้าอาวาสวัดเกาะมีบทบาทในการเข้ามาชักชวนให้เกษตรกรหันมาทำการเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมี โดยจะติดต่อสื่อสารโดยตรงกับสถาบันฯ เมื่อมีกิจกรรมต่าง ๆ และนอกจากนี้ก็มีประสานงานกับเกษตรอำเภอศรีประจันต์ในการดูแลเกษตรกรเกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมด้วย

โดยมีพระมหาปิตต์ สุตฺวโส เจ้าอาวาสวัดเกาะ เป็นผู้ทำการสื่อสาร โดยมีบทบาทหนึ่งในการเทศนาสอนชาวบ้านในเรื่องของหลักธรรม และชักชวนให้หันมาทำการเกษตรโดยไม่ใช้สารเคมี อีกบทบาทหนึ่งพระมหาปิตต์ สุตฺวโส จะได้รับนิมนต์ให้มาเทศนาให้เกษตรกรที่เข้าอบรมกับสถาบันฯ โดยเทศนาในเรื่อง ธรรมะกับการเกษตร

สำนักงานเกษตรอำเภอศรีประจันต์ มีหน้าที่ในการให้บริการทางการเกษตรในระดับอำเภอ และให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับการเกษตร ซึ่งเป็นภารกิจหลักของสำนักงานเกษตรอำเภอศรีประจันต์ และสอดคล้องกับการดำเนินงานของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ทางสำนักงานเกษตรอำเภอศรีประจันต์ จึงได้เข้ามาร่วมงานกับสถาบันฯ นอกจากนี้

เกษตรอำเภอศรีประจันต์ยังทำการติดต่อสื่อสารกับองค์กรส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ ในการเผยแพร่ข่าวสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีด้วย

โดยมีนายพงศ์ศักดิ์ ศรีสะอาด เกษตรอำเภอศรีประจันต์ เป็นผู้ทำการสื่อสาร นอกจากนี้บทบาทหลักที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้ว เกษตรอำเภอศรีประจันต์ยังได้เข้ามาเป็นหนึ่งในทีมวิทยากรของสถาบันฯ ด้วย

ผู้ปลื้กวิเวก (Isolate role) เป็นเครือข่ายที่มักเก็บตัว ไม่ค่อยสูงส่งติดต่อสื่อสารกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในเครือข่ายของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งได้แก่ สำนักตรวจบัญชีสหกรณ์ สุพรรณบุรี

สำนักตรวจบัญชีสหกรณ์ สุพรรณบุรี มีหน้าที่หลัก คือ พัฒนาและวางระบบบัญชีให้เหมาะสมกับธุรกิจของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ให้คำปรึกษาแนะนำแก่สหกรณ์กลุ่มเกษตรกร และวิสาหกิจชุมชนให้มีการบริหารจัดการด้านการเงิน และการบัญชีที่ดีเสริมสร้างความรู้ด้านการจัดทำบัญชีแก่เกษตรกร เกษตรกร ประชาชนทั่วไป จึงได้เข้ามาสนับสนุนเอกสารการจัดทำบัญชีครัวเรือนให้กับสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ และอาศัยสถาบันฯ เป็นสื่อกลางระหว่างสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์กับเกษตรกร

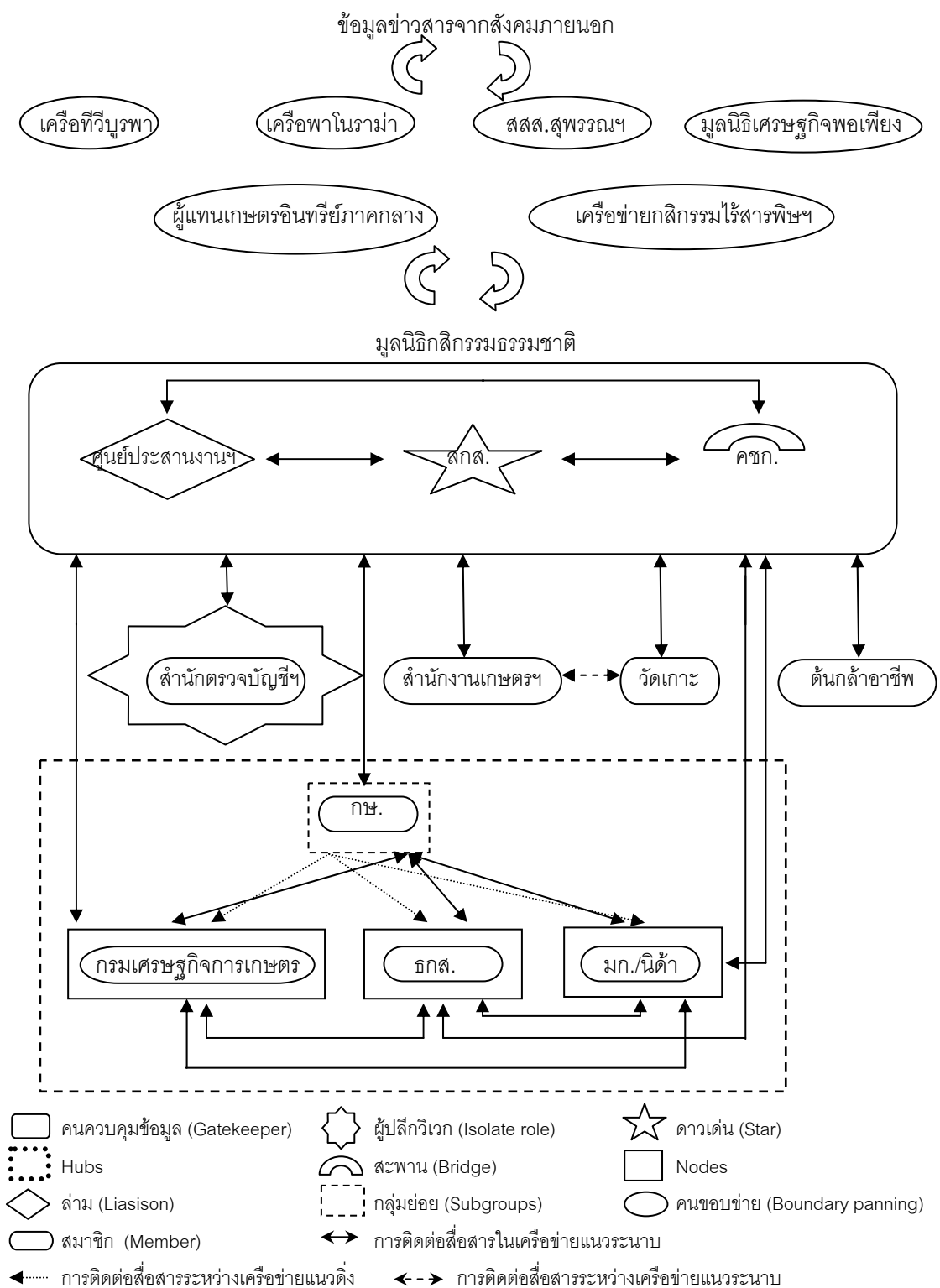
โดยมี นางนิภา ภคธีรเธียร นักวิชาการตรวจบัญชี ระดับชำนาญการเป็นผู้ทำการสื่อสาร เนื่องด้วยสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์มีภารกิจหลักในการรณรงค์ให้เกษตรกรจัดทำบัญชีอยู่แล้ว รวมทั้งได้เข้ามาเป็นวิทยากรในเรื่องการทำบัญชีครัวเรือนให้กับสถาบันฯ ด้วย

พันธมิตร คือ หน่วยงานภายนอกที่ไม่ได้เป็นภาคีเครือข่ายของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ แต่มีส่วนช่วยในการสนับสนุนเครือข่ายของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ในเรื่องต่าง ๆ หลังจากได้ติดต่อสื่อสารกับเครือข่ายของสถาบันฯ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างสถาบันฯ และภายนอก ได้แก่ เครือทีวีบูรพา เครือพานิรามา มูลนิธิเศรษฐกิจพอเพียง เครือข่ายกสิกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย ผู้แทนเกษตรทำนาอินทรีย์ภาคกลาง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) สุพรรณบุรี

ภาพที่ 4.10

เครือข่ายการสื่อสารของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์

สุพรรณบุรี มุลินิกสิกรรมธรรมชาติ

ลักษณะเครือข่ายและการไหลของข้อมูลข่าวสาร

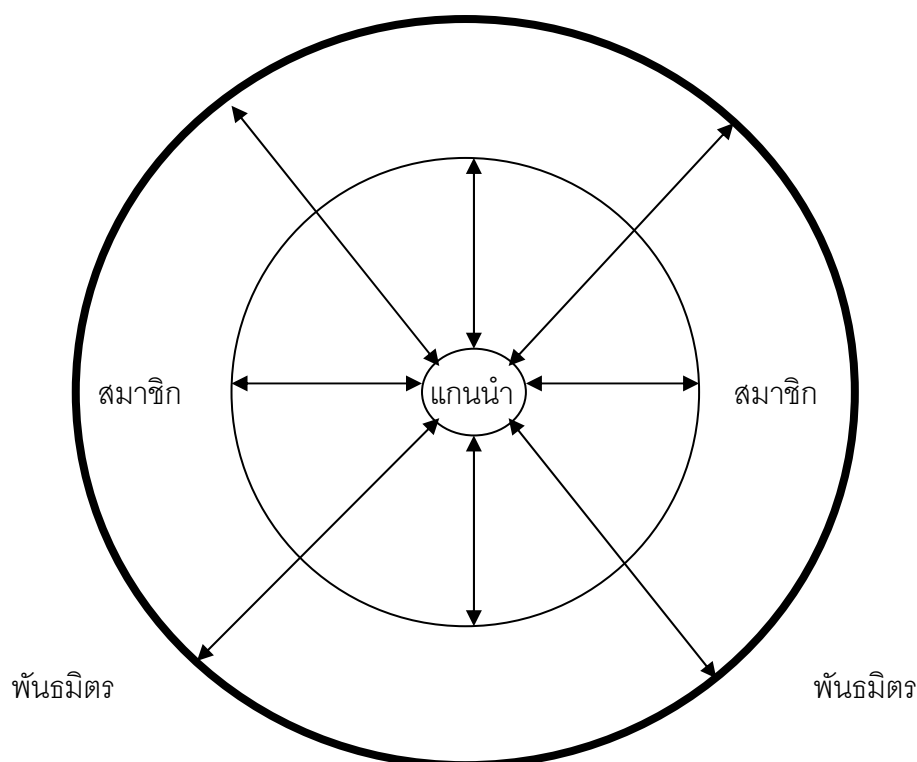
จากแผนภาพ แสดงให้เห็นถึงลักษณะเครือข่ายของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ตามแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการสื่อสาร พบว่า ทิศทางในการสื่อสาร (Direction) ของเครือข่ายมีทิศทางการสื่อสารในแนวระนาบ (Horizontal Network) แบบสองทาง (Two-way Communication) คือ เป็นการสื่อสารที่สถาบันฯ และสมาชิกเครือข่ายทุกเครือข่ายเข้ามาร่วมมือกับสถาบันฯ ทำการเผยแพร่ความรู้ในการทำการเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมี เช่น เครือข่ายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เครือข่ายภาคสื่อสารมวลชน เครือข่ายวัดเกาะ เป็นต้น โดยทุกเครือข่ายมีสถานภาพ ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน เป็นการสื่อสารของเครือข่ายในระดับเดียวกัน

นอกจากนี้ทิศทางการสื่อสารภายในระหว่างบุคคลในสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มุลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ จะมีทิศทางการสื่อสารในแนวระนาบ (Horizontal Network) เช่นเดียวกับเครือข่าย ที่สมาชิกมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันและไม่มีการสั่งการลงมาจากสมาชิกคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นการร่วมกันกำหนดและดำเนินงานภารกิจต่าง ๆ

ซึ่งจากผลวิจัย พบว่า เครือข่ายของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มีลักษณะและทิศทางการไหลของข้อมูลข่าวสาร 2 รูปแบบ ดังนี้

การสื่อสารแบบวงล้อ (Wheel Network) เป็นการสื่อสารที่สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มุลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ เป็นศูนย์กลางของการสื่อสาร เป็นส่วนที่เชื่อมต่อกับเครือข่ายอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก และมีบทบาทเชิงการสื่อสารเป็นดาวเด่น (Star) นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ในการต่อข้อมูลและรับข้อมูลมากระจายต่อในเครือข่าย โดยมีเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ (คกช.) เป็นสะพาน (Bridge) ทำหน้าที่เชื่อมประสานสมาชิกเครือข่ายเข้าด้วยกันและประสานงานกับเครือข่ายอื่น ๆ และศูนย์ประสานงานเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติเป็นล่าม (Liaison) ทำหน้าที่เชื่อมกลุ่มต่าง ๆ ที่ไม่ได้ติดต่อกันโดยตรงเข้าด้วยกัน ทั้งในเชิงการส่งข้อมูลและการรับข้อมูลเพื่อมากระจายต่อในเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ ส่วนมุลนิธิกสิกรรมธรรมชาติมีบทบาทในเชิงการสื่อสารเป็นคนควบคุมข้อมูล (Gatekeeper) มีหน้าที่ในการควบคุมข่าวสารหรือกระจายข่าวสารกับภาคีเครือข่าย ว่าข่าวสารใดควรปรึกษาหารือในกลุ่มแกนนำหรือควรเผยแพร่ไปสู่สมาชิกและพันธมิตรของเครือข่าย เมื่อพิจารณาแล้วก็จะส่งเรื่องมายัง เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ (คกช.) หรือศูนย์ประสานงานเครือข่ายฯ เพื่อดำเนินการต่อไป ซึ่งจะทำให้การสื่อสารไปยังแต่ละเครือข่าย นอกจากนั้นลักษณะการแพร่กระจายของข้อมูล (Information diffusion) ยังแพร่กระจายจากสถาบันฯ ไปสู่ส่วนอื่น ๆ (Radial network) ของเครือข่ายด้วย

ภาพที่ 4.11
เครือข่ายแบบวงล้อ

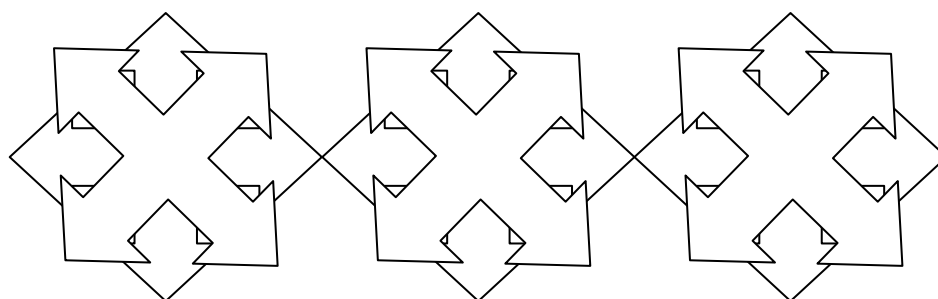
การสื่อสารแบบทุกช่องทาง (All Channel Network) เป็นการทิศทางการไหลของข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นในกลุ่มย่อย (Subgroups) ของเครือข่าย ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของ 4 เครือข่าย คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ กรมเศรษฐกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ โดยมีทิศทางการไหลของข้อมูลข่าวสารในลักษณะทุกช่องทาง กล่าวคือ ในกลุ่มย่อยนี้สามารถติดต่อสื่อสารถึงกันได้หมดทุกทิศทางโดยไม่ต้องผ่านสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี เนื่องจากทั้ง 4 เครือข่ายนี้ มีภารกิจด้านการเกษตรร่วมกัน โดยกระทรวงเกษตรฯ ธนาคารเพื่อการเกษตรฯ จะร่วมมือกับสถาบันฯ ในการจัดอบรมให้แก่เกษตรกรในการทำเกษตร ส่วนกรมเศรษฐกิจการเกษตรและมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์กับสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์จะทำหน้าที่ในการติดตามประเมินผลเกษตรกรที่ผ่านการอบรม จากการสื่อสารแบบทุกช่องทางของกลุ่มย่อย (Subgroups) กระทรวงเกษตรฯ จะมีลักษณะเป็น Hubs คือ เป็นหน่วยงานที่มีศักยภาพในการกระจายข้อมูลข่าวสาร เช่น ทิศทางและนโยบายด้านการเกษตรของรัฐบาลไปยังหน่วยงานอื่น ๆ หรือจุดอื่น ๆ ในกลุ่มย่อย (Subgroups) ส่วนธนาคารเพื่อการเกษตรฯ กรมเศรษฐกิจการเกษตร

และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์กับสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ มีลักษณะเป็น Nodes คือเป็นหน่วยงานที่เป็นจุดต่าง ๆ ที่เชื่อมต่อกันเองในกลุ่มย่อย และมีการติดต่อสื่อสารกัน

ซึ่งนอกจากการติดต่อสื่อสารแบบทุกช่องทาง (All Channel Network) ของสมาชิกในกลุ่มย่อย (Subgroups) เองแล้ว แต่เมื่อสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีได้ทำการสื่อสารไปยังเครือข่ายนั้น ๆ โดยตรง โดยไม่ได้ผ่านเครือข่ายอื่น ดังนั้นจากการสื่อสารแบบทุกช่องทาง (All Channel Network) ก็จะเปลี่ยนเป็นการสื่อสารแบบวงล้อ (Wheel Network)

ภาพที่ 4.12

เครือข่ายการสื่อสารแบบทุกช่องทาง

นอกจากนี้ยังมีอีก 3 บทบาททางการสื่อสารของเครือข่าย คือ คนขอบข่าย (Boundary spanning) คู่ปลีกลีวเณ (Pair-Isolate role) และผู้ปลีกลีวเณ (Isolate role) ดังนี้

คนขอบข่าย (Boundary spanning)

เป็นบทบาทการสื่อสารของเครือข่ายที่มีการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานภายนอกเครือข่าย ซึ่งเป็นการนำข้อมูลข่าวสารภายในเครือข่ายไปทำการสื่อสารแลกเปลี่ยนกับภายนอกเครือข่าย และได้ข้อมูลใหม่ ๆ ใหม่ ๆ ไปทำการสื่อสารต่อในเครือข่าย นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างแนวร่วมและพันธมิตรใหม่ ๆ มากมาย ได้แก่ เครือทวิบูรพา เครือพาโนรามา มูลนิธิเศรษฐกิจพอเพียง เครือข่ายกสิกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย ผู้แทนเกษตรทำนาอินทรีย์ภาคกลาง และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการร่ำเสริมสุขภาพ (สสส.) สุพรรณบุรี ที่เป็นคนขอบข่าย (Boundary spanning) โดยในส่วนของการได้ทำหน้าที่ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และกิจกรรมต่าง ๆ ไปสู่สาธารณะชนอีกทางหนึ่ง และเมื่อมีข้อมูลใหม่ ๆ จากภายนอกก็จะมี การสื่อสารให้เครือข่ายทราบ ส่วนมูลนิธิเศรษฐกิจพอเพียง เครือข่ายกสิกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย ผู้แทนเกษตรทำนาอินทรีย์ภาคกลาง และ สสส. สุพรรณบุรี ทำการสื่อสารในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางด้านการเกษตรระหว่างกัน

คู่ปลีกิวิเวก (Pair-Isolate role)

เป็นบทบาทการสื่อสารที่หน่วยงานทั้งคู่ทำการติดต่อสื่อสารกันเองโดยไม่สนใจที่จะติดต่อกับหน่วยงานอื่น ๆ ในเครือข่าย ซึ่งพบว่ามียู่ 1 คู่ ได้แก่ สำนักงานเกษตรอำเภอศรีประจันต์ กับวัดเกาะ มีบทบาททางการสื่อสารเป็นคู่ปลีกิวิเวกทำการสื่อสารกับวัดเกาะ โดยจะมีการพูดคุยกันในประเด็นของการพัฒนาเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียงสถาบันฯ และวัดเกาะ ให้เกษตรกรได้เข้ามาเรียนรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรอินทรีย์ โดยที่ไม่สนใจที่จะติดต่อกับสมาชิกเครือข่ายคนอื่น ๆ

ผู้ปลีกิวิเวก (Isolate role)

เป็นบทบาททางการสื่อสารที่มีลักษณะเก็บตัว ไม่สูงส่งหรือติดต่อสื่อสารกับสมาชิกเครือข่ายอื่น ๆ ด้วยกันเอง กล่าวคือถ้ามีการติดต่อสื่อสารในเครือข่ายจะมีการติดต่อสื่อสารกับสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์โดยตรงเท่านั้น ได้แก่ สำนักตรวจบัญชีสหกรณ์สุพรรณบุรี ซึ่งทำให้ทิศทางของข้อมูลข่าวสารเป็นแบบวงล้อ (Wheel Network)

บทบาทของสมาชิกเครือข่าย

คนควบคุมข้อมูล (Gatekeeper) ได้แก่ มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติมีบทบาทในการควบคุมการกระจายข้อมูล หรือการหมุนเวียนข้อมูลระหว่างสมาชิกต่าง ๆ ในเครือข่าย หรือระหว่างแกนนำกับสมาชิกเครือข่าย ตลอดจนระหว่างคนขอบข่ายกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในเครือข่าย

ดาวเด่น (Star) ได้แก่ สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมกับคนอื่น ๆ ในกลุ่มต่าง ๆ ของเครือข่ายเป็นจำนวนมาก ทั้งบุคคลที่อยู่ในกลุ่มของตน และบุคคลที่เป็นสมาชิกของกลุ่มอื่นในเครือข่าย โดยทำหน้าที่ในการส่งต่อข้อมูลและการรับข้อมูลเพื่อมากระจายต่อในเครือข่าย

สะพาน (Bridge) ได้แก่ เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติมีบทบาทในการเป็นตัวเชื่อมกับสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ ในเครือข่าย

ล่าม (Liasion) ได้แก่ ศูนย์ประสานงานเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมกับกลุ่มต่าง ๆ หรือบุคคลต่าง ๆ ที่ไม่ได้มีการติดต่อสื่อสารกันเข้าด้วยกัน

กลุ่มย่อย (Subgroups) ได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมเศรษฐกิจการเกษตร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

คนขอบข่าย (Boundary spanning) ได้แก่ เครือที่วีบุรพา เครือพานิราม่า มูลนิธิเศรษฐกิจพอเพียง เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติไร้สารพิษแห่งประเทศไทย ผู้แทนเกษตรอินทรีย์ภาคกลาง และ สสส. สุพรรณบุรี ทำหน้าที่เชื่อมระหว่างสังคมภายนอก อันทำให้เกิดการหมุนเวียนหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลภายในเครือข่ายกับข้อมูลอื่น ๆ

คู่ป्लीกวิเวก (Pair-Isolate role) ได้แก่ สำนักงานเกษตรอำเภอศรีประจันต์และวัดเกาะ ซึ่งเป็นสมาชิกของเครือข่าย แต่ติดต่อกันเอง โดยไม่สนใจการติดต่อกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในเครือข่าย

ผู้ป्लीกวิเวก (Isolate role) ได้แก่ สำนักตรวจบัญชีสหกรณ์สุพรรณบุรีมักไม่ค่อยสูงลิ้งหรือติดต่อสื่อสารกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในเครือข่าย

ส่วนที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาของสถาบัน พัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี (สทส.) มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ

จากการสัมภาษณ์ การศึกษาเอกสารและการสังเกตการณ์ พบว่า นอกจากปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ผลวิจัยยังพบปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์อีกด้วย ดังนั้นจึงขอนำเสนอผลการวิจัยในส่วนนี้ออกเป็น 2 ประเด็น เพื่อความชัดเจนและเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขต่อไป คือ ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ ปัจจัยด้านความศรัทธาในแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ปัจจัยด้านนโยบาย ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม ปัจจัยด้านงบประมาณ ปัจจัยด้านความเข้มแข็งของเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ ปัจจัยด้านความเชี่ยวชาญของวิทยากร ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาของสถาบันการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ ปัจจัยด้านความตั้งใจในการเข้าร่วม ปัจจัยด้านการเบิกจ่ายงบประมาณจากภาครัฐ เกษตรกรไม่นำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปปฏิบัติ บุคลากรในการติดตามประเมินผลไม่เพียงพอ การอบรมไม่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร

ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

ปัจจัยด้านความศรัทธาในแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

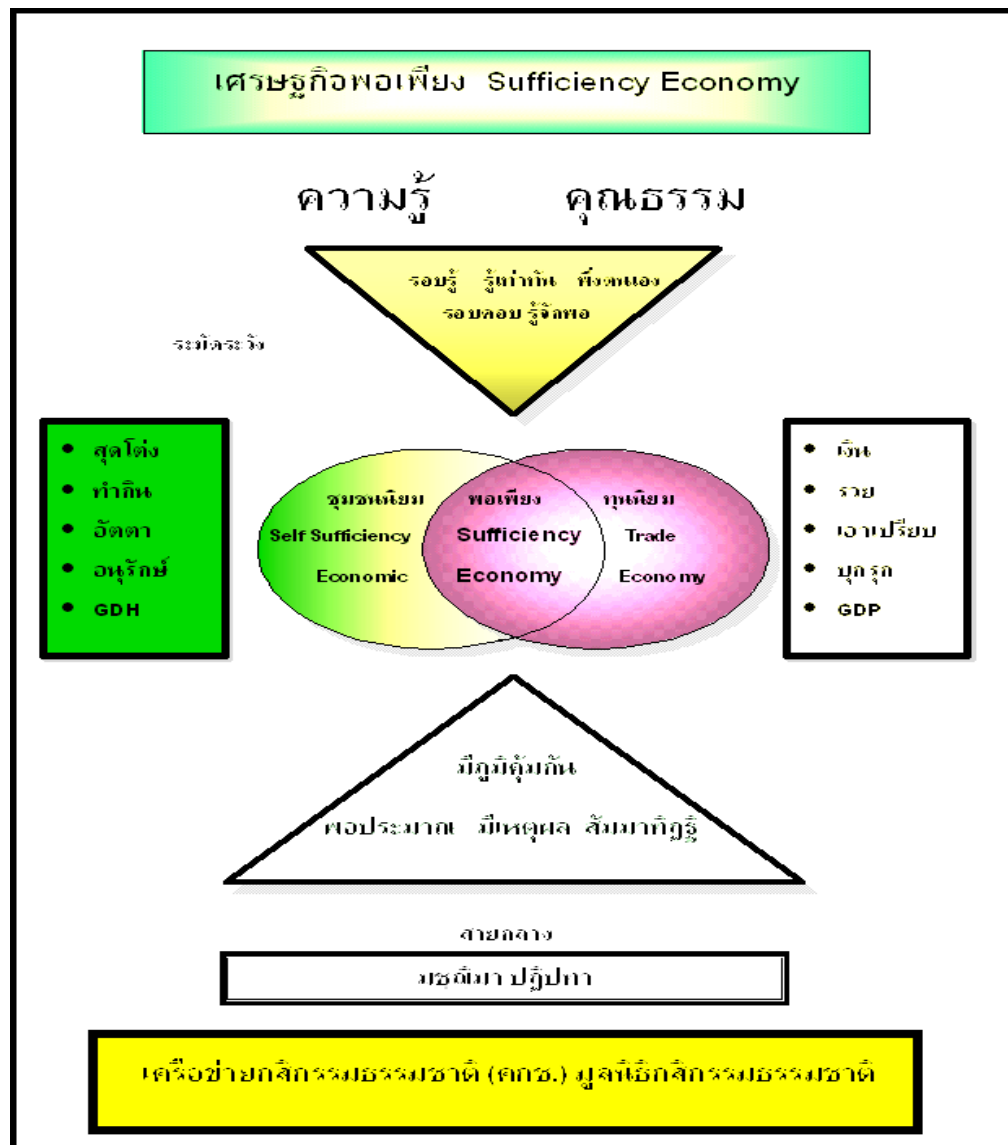
จากการสัมภาษณ์และศึกษาเอกสาร พบว่า สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ได้ถือกำเนิดขึ้นมาจากหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เนื้อหาและหลักสูตรต่าง ๆ ของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ก็ได้ยึดหลักการนี้เป็นกรอบ นอกจากนี้ยังเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับและมีผู้ศรัทธาในหลัก

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพียงจำนวนมากในสังคม รวมถึงความล้มเหลวของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่และการทำการเกษตรแบบเคมี จึงทำให้ถนนหลายทางมุ่งหน้าเข้าสู่ถนนสายพอเพียง เข้ามาสนับสนุนร่วมมือกับสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ดังที่ทองเหมาะ แจ่มแจ้ง (สัมภาษณ์, 7 มกราคม 2553) ได้กล่าวว่า “เรายึดแนวคิดของในหลวง เชื่อในแนวทางนี้ เราได้ลองทำแล้วเห็นผลสำเร็จตามที่พระองค์ท่านดำรัสไว้ หลายคนที่เชื่อและศรัทธาแบบเราก็เข้ามาร่วมกันทำงาน เข้ามาร่วมกันเรียนรู้ มากขึ้น ๆ ก็ขยายความมือออกไป”

ปัจจัยด้านนโยบาย

จากการสัมภาษณ์และศึกษาเอกสาร พบว่า ทิศทางการดำเนินงานของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี จะมีทิศทางไปทางใดนั้นขึ้นอยู่กับมูลนิธิสิทธินิคมธรรมชาติและเครือข่ายสิทธิมนุษยชน (คกช.) เป็นผู้กำหนดร่วมกันออกมา ซึ่งคณะกรรมการนโยบายและสมาชิกในเครือข่ายสิทธิมนุษยชน (คกช.) ส่วนใหญ่ประกอบด้วยบุคคลที่ใกล้ชิดเกษตรกรและเกษตรกรอยู่แล้ว ทำให้ทราบปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นอย่างดี จึงเป็นผลให้นโยบายที่กำหนดออกมาสอดคล้องกับความต้องการและสภาพปัญหาของเกษตรกร นั่นคือ ปัญหาหนี้สิน ปัญหาสารเคมีตกค้าง ปัญหาผลผลิตตกต่ำ ปัญหาเหล่านี้ล้วนเกิดมาจากระบบการเกษตรแบบใหม่ ดังนั้นนโยบายหลักของมูลนิธิสิทธินิคมธรรมชาติและคกช. ก็คือ การทำการเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมี และยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการแก้ปัญหาอย่างบูรณาการและยั่งยืน ดังที่ วิวัฒน์ ศัลยกำธร (สัมภาษณ์, 4 กันยายน 2552) กล่าวว่า “ปัญหาของเกษตรกรไทยทุกวันนี้มันเป็นวงจรอุบาทว์ ทั้งหนี้สิน สารเคมี ทำไปผลผลิตก็ไม่ได้ ยิ่งทำยิ่งจน แนวทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ท่านทรงทั้งแนะ ทั้งทำให้ดูมาตลอด เราก็เอาหลักคิดตรงนี้ของพระองค์ท่านมาเป็นนโยบายหลักในการเคลื่อนไหวงานของเรา”

ภาพที่ 4.14
เศรษฐกิจพอเพียง

นอกจากนี้ยังดำเนินการจัดตั้งศูนย์กลไกกรมธรรมชาติ ซึ่งเป็นศูนย์เครือข่ายของมูลนิธิกลไกกรมธรรมชาติออกไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทยเพื่อที่จะสามารถเผยแพร่องค์ความรู้ไปสู่เกษตรกรอย่างทั่วถึง

ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม

จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ พบว่า เกษตรกรได้เข้าไปมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับนโยบาย คือ เข้าไปเป็นคณะกรรมการนโยบายของมูลนิธิฯ เช่น นายทองเหมาะ แจ่มแจ้ง ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ก็เป็นหนึ่งในคณะกรรมการระดับนโยบายของมูลนิธิฯ รวมถึงการทำหน้าที่วิทยากรก็เปิดโอกาสให้เกษตรกรที่ผ่านการอบรมและนำองค์ความรู้ที่ได้กลับไปทำจนประสบความสำเร็จมีความเชี่ยวชาญในด้านนั้นก็กลับเข้ามาเป็นที่วิทยากร นอกจากนี้ในขั้นตอนของการอบรมและการประเมินผลก็เปิดโอกาสให้เกษตรกรอย่างเต็มที่ในการมีส่วนร่วม แล้วเกษตรกรหลายคนก็ผ่านการอบรมกลับไปรวมกลุ่มกันแล้วทำการสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้กันภายในกลุ่ม จนเกิดเป็นกระบวนการหรือองค์ความรู้ใหม่ ๆ ขึ้น หรือนำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปเผยแพร่ให้กับเกษตรกรในพื้นที่ของตนที่ไม่ได้มาอบรม ซึ่งการเปิดโอกาสให้เกษตรกรตัวจริงเสียงจริงเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับนโยบาย ไปจนถึงระดับปฏิบัติการเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนงานต่าง ๆ (ธีระ วงษ์เจริญ, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2552).

ภาพที่ 4.15

การประชุมเครือข่ายเกษตรกรธรรมชาติ

ปัจจัยด้านงบประมาณ

จากการสัมภาษณ์ พบว่า สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ ได้รับงบประมาณสนับสนุนในรูปของค่าอบรมจาก 3 หน่วยงานหลัก คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ โครงการต้นกล้าอาชีพ ดังที่ ทองเหมาะ แจ่มแจ้ง (สัมภาษณ์, 7 มกราคม 2553) ได้กล่าวว่า

รายได้ของเราก็ก็นำมาในรูปค่าอบรม ที่มาให้ฟรี ๆ ไม่มีหรอก อย่างของ กระทรวงเกษตร และสหกรณ์ เสนอไปปีต่อปีว่าจะจัดอบรมให้ก็คนเกษตรกรคนไหนอยากมาอบรมก็ได้ ส่วนของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ กับต้นกล้าอาชีพจะสมัครผ่านหน่วยงานต่าง ๆ แล้วจะมีการประสานมาที่สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ นอกจากนี้แล้วทางสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ยังสามารถใช้เงินกองกลางจากเครือข่ายกลีกรมธรรมชาติได้ เนื่องจากทุกศูนย์เครือข่ายต้องหัก 10 เปอร์เซ็นต์จากรายได้ของแต่ละศูนย์เข้ากองกลางเพื่อให้ในกิจกรรมส่วนรวม และสำรองไว้เผื่อยามจำเป็น ส่วน 70 เปอร์เซ็นต์เป็นเงินที่ใช้บริหารภายในสถาบันฯ และ 20 เปอร์เซ็นต์ที่เหลือเป็นเงินออมของสถาบันฯ (ธีระ วงษ์เจริญ, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2552)

ปัจจัยด้านความเข้มแข็งของเครือข่ายกลีกรมธรรมชาติ

จากการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์และการศึกษาเอกสาร พบว่า เครือข่ายกลีกรมธรรมชาติมีการประชุมเครือข่ายกันทุก 2 เดือนโดยเวียนไปตามศูนย์กลีกรมธรรมชาติของสมาชิกในภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งทำให้เกิดการติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนข่าวสารกันอยู่ตลอดเวลา โดยทางเครือข่ายกลีกรมธรรมชาติใช้หลักสี่ที่เชื่อมร้อยกัน 3 เส้น คือ ทิฐีสัมมัญญตา คือ มีทิฐิตรงกัน ยึดมั่นในอุดมการณ์เดียวกัน เป็นขบวนการคืนชีวิตให้แผ่นดิน ทำงานได้โดยไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย แม้ไม่ได้อะไรตอบแทนเลย ศีลสัมมัญญตา คือ มีศีลร่วมกัน มีข้อปฏิบัติร่วมกัน คือการประชุมเป็นเนืองนิตย์ ต้องเสียสละเวลา เสียสละโอกาส เสียสิทธิ์ เกิดผลประโยชน์ร่วมกันอาจเป็นอุดมการณ์, ความรู้, เงิน, ประโยชน์ที่เห็นจับต้องได้หรือไม่ได้ และวิสาสัมมัญญตา คือ ความคุ้นเคยเป็นญาติอย่างยิ่ง ได้มิตร ได้เพื่อน ได้รู้จักเข้าใจกันและกัน เห็นเหมือนก็มีความสุข เห็นต่างก็อยู่ด้วยกันได้ จึงทำให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งสามารถขับเคลื่อนงานไปได้ (ธีระ วงษ์เจริญ, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2552)

ปัจจัยด้านความเชี่ยวชาญของวิทยากร

จากการสัมภาษณ์ สังเกตการณ์และการศึกษาเอกสาร พบว่า วิทยากรของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ต้องเข้ารับการอบรมทั้งก่อนที่จะมาเป็นวิทยากรและทุก 2 เดือนจะต้องเข้าอบรมวิทยากรเพื่อปรับองค์ความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่าง ๆ กับวิทยากรจากศูนย์เครือข่ายอื่น ๆ ทั่วประเทศ ปีละ 6 ครั้งมาทบทวน มาเพิ่มเติมความเพื่อนำไปถ่ายทอดให้เกษตรกรได้ถูกต้องและทันกับโลก

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

ปัจจัยด้านการอบรมที่ไม่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร

จากการสัมภาษณ์ พบว่า

สถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์มีความเชี่ยวชาญพิเศษด้านการทำนาข้าว และจุลินทรีย์ชีวภาพ ดังนั้นจึงมีเกษตรกรบางส่วนที่ทำการเกษตรประเภทอื่นได้เข้ามาอบรมในสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี เช่น ทำสวน ยาง สวนผลไม้ ฯลฯ ซึ่งทำให้ไม่ตรงกับความต้องการของเกษตรกรและโครงการนี้ไม่สามารถมาอบรมซ้ำได้ เกษตรกรก็ต้องไปเข้าโครงการอื่น ๆ (ชุตานกรณ์ โพธิ์แจ้ง, สัมภาษณ์, 14 มกราคม 2553)

ปัจจัยด้านความตั้งใจในการเข้าร่วม

จากการสัมภาษณ์ พบว่า

กลุ่มเกษตรกรที่มาในโควตาของธนาคารเพื่อการเกษตรเป็นเกษตรกรที่ต้องการพักชำระหนี้ โดยธนาคารเพื่อการเกษตรมีเงื่อนไข คือ ต้องเข้ารับการอบรมกับสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีในหลักสูตร 5 วัน 4 คืน ซึ่งทำให้เกษตรกรบางรายไม่สมัครใจมาร่วมอบรมจึงเกิดปัญหาตามมา เช่น จ้างคนมาอบรมแทน หรือเฉื่อยชาในการอบรม ฯลฯ (ปรานอม เข้มเพชร, สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2553)

ปัจจัยด้านเกษตรกรไม่นำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปปฏิบัติ

จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ พบว่า มีหลายกรณีที่เกษตรกรมาอบรมกับ

ทางสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีแล้วไม่นำความรู้ที่ได้กลับไปประยุกต์ใช้ในไร่นาของตนเอง เนื่องจากให้เหตุผลว่าติดขัดว่าในช่วงปีแรก ๆ ของการปรับเปลี่ยนวิธีการทำการเกษตรผลผลิตจะตกต่ำลง เกษตรกรหลายคนให้เหตุผลในทำนองเดียวกันว่า รายได้ที่หายไปจากส่วนที่ผลผลิตตกต่ำจะกระทบต่อการดำรงชีวิตของครอบครัว เช่น ค่าใช้จ่ายของบุตรหลานในการศึกษา หรือภาระหนี้สินที่มีอยู่ ฯลฯ เช่น แอ้ม ผันจันทา (สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2552) ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “จะเอาไว้รอลูก ๆ เรียนจบหมดก่อนแล้วถึงจะเริ่มทำ เพราะถ้าเริ่มทำตอนนี้ไม่ไหวมีค่าใช้จ่ายเยอะไหนจะค่าเทอมลูก หนี้ค่าปุ๋ย ค่ายา ถ้าทำแล้วผลผลิตมันลดลงก็แย่” และ ละออง อาสาอินทร์ (สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2553) “ซึ่งยังไม่แน่ใจในการทำเกษตรแบบอินทรีย์

ชีวภาพ ขอลองดูก่อน 5 ไร่ เพราะถ้าทำหมดทั้ง 50 ไร่เลยไม่ไหวกลัวมันไม่ได้ผล อยากจะลองดูก่อนด้วยว่าที่ปีมันถึงจะฟื้น”

ปัจจัยด้านบุคลากรในการติดตามประเมินผลไม่เพียงพอ

จากการสัมภาษณ์และศึกษาเอกสาร พบว่า ในปีหนึ่ง ๆ มีเกษตรกรเข้ารับการอบรมกับสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นจำนวนมาก แต่เจ้าหน้าที่ในการติดตามประเมินของสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มีอยู่เพียง 4 คน และต้องทำหน้าที่เป็นวิทยากรและเจ้าหน้าที่ประเมินด้วย จึงทำให้ไม่สามารถติดตามประเมินผลได้อย่างทั่วถึง